

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

MAAHANMUUTTAJAÄITIEN KOKEMUKSIA LASTENSUOJELUSTA

Maria Kaipainen
Opiskelijanumero xxx
Käytäntötutkimus
Sosiaalityön oppiaine
Sosiaalitieteiden laitos
Valtiotieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
Kevät 2017

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos/Institution– Department Sosiaalityö	
Tekijä/Författare – Author Maria Kaipainen			
Työn nimi / Arbetets titel – Title Maahanmuuttajaäitien kokemuksia lastensuojelusta			
Oppiaine /Läroämne – Subject Sosiaalityö			
Työn laji/Arbetets art – Level Käytäntötutkimus		Aika/Datum – Month and year Helmikuu 2017	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages 35
Tiivistelmä/Referat – Abstract <p>Tämän käytäntötutkimuksen aiheena on lastensuojeluasiakaslasten maahanmuuttajataustaisten vanhempien kokemukset lastensuojelusta. Tutkimuksessa peilataan vanhempien kokemuksia myös sosiaalityöntekijöiden ajatuksiin maahanmuuttajataustaisten vanhempien kanssa työskentelystä. Käytäntötutkimuksen tiedonmuodostuksen lähtökohtana on yhteistoiminnallinen prosessi, jonka ytimessä ovat dialogisuus, relationaalisuus ja verkoston kaikkien osapuolten kuuleminen ja toisilta oppiminen. Tässä tutkimuksessa keskitytäänkin sekä vanhempien kokemusten kuuntelemiseen että kuullaan myös sosiaalityöntekijöitä. Tutkimustarve on herännyt tutkijan ja käytäntötutkimuspaikan työntekijöiden yhteisissä keskusteluissa pohdittaessa työyhteisön tiedontarpeita ja sosiaalisen raportoinnin (SORA) tuloksia.</p> <p>Tutkimuksen aineistona on neljä maahanmuuttajataustaisen äidin haastattelua sekä sosiaalityöntekijöiden fokusryhmähaastattelu. Vanhempien haastattelut on kerätty puolistrukturoidulla haastattelumenetelmällä, ja aineisto on analysoitu sisällönanalyttisesti. Kokemuksen käsitettä on operationalisoitu asiakaslähtöisyyden, osallisuuden, vuorovaikutuksen ja luottamuksen käsitteiden avulla. Käsitteet on osittain johdettu aiemmasta tutkimuksesta maahanmuuttajataustaisten vanhempien ja perheiden kanssa työskentelystä ja ne ovat ohjanneet haastattelurungon laatimista sekä olleet apuna aineiston analysoinnissa sekä tulosten tulkinnassa. Apukäsitekehikosta huolimatta haastattelut on analysoitu aineistolähtöisesti pelkistämällä ja teemoittelemalla haastattelupuhetta.</p> <p>Tutkimuksen tulkinnan mukaan äidit kokevat olevansa melko yksin vastuussa lastensa kasvatuksesta ja hoidosta. He tuntevat kantavansa suurta vastuuta ja heidän tulee sanojensa mukaan pysyä vahvoina joka tilanteessa, jotta he pystyisivät huolehtimaan perheestään ja lapsistaan. He kertovat kokevansa lastensuojelun auttajanaan, joka toimii myös kasvatuskumppanina. Äidit kokevat suuria tunteita työskennellessään lastensuojelun kanssa: tutkimuksen tuloksissa painottuikin tunnetyön merkitys työskentelyssä maahanmuuttajaäitien kanssa. Tunteista pelko, epävarmuus ja kiitollisuus tulevat puheessa eniten esiin: pelätään, että lapset menetetään. Epävarmuuden tunne tulee tulkinnan mukaan esille siinä, ettei lastensuojelun palveluita kerrota tunnettavan tarpeeksi. Äidit kertovat myös olevansa epävarmoja lastensuojelun käytännöistä ja interventioista sekä siitä, mitä ne tarkoittavat. Kiitollisuutta tunnetaan kuitenkin siitä, että joku auttaa eikä jätä yksin. Sosiaalityöntekijät tunnistavat myös äitien tunteita ja tunnetyön merkitystä. Työntekijät pohtivat myös paljon vanhempien yhteiskuntaan integroitumisen haasteita ja tuovat jonkin verran esiin vaikeuksia ymmärtää maahanmuuttajataustaisia vanhempia joko kielivaikeuksien tai kulttuuristen erilaisuuksien takia.</p> <p>Tämä tutkimus vahvistaa aiempaa tutkimusta siitä, että monikulttuurisessa sosiaalityössä tilannesidonnainen luottamuksellisen suhteen luominen, kulttuurinen tietous ja ymmärrys sekä erojen huomioiminen ja joustavat vuorovaikutusmuodot ovat olennaisia elementtejä. Olisikin panostettava siihen, että luottamuksen luomiselle ja tunnetyölle olisi tarpeeksi aikaa ja että tilannesidonnaista kulttuurista tietoutta lisättäisiin puolin ja toisin. Vuorovaikutukselle olisi annettava aikaa ja varmistettava, että molemmat osapuolet ymmärtävät yhteisen työskentelyn tavoitteet. Myös lastensuojelussa käytettäviä käsitteitä ja termejä tulisi avata riittävästi asiakkaille, jotta vieraskielinen asiakas ymmärtäisi paremmin toiminnan tavoitteita.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Lastensuojelu, maahanmuuttaja, monikulttuurisuus, kokemukset, luottamus, asiakaslähtöisyys			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Sosiaalityö, Helsingin yliopisto			

Sisällys

1	JOHDANTO	1
2	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	3
2.1	Kokemukset tiedonintressinä	3
2.2	Tutkimukseen osallistuvien roolit ja käytäntötutkimuksen piirteet.....	6
3	HAASTATTELUT TUTKIMUSAINEISTONA JA SISÄLLÖNANALYYSI	8
4	TULOKSET	11
4.1	Lastensuojelu vahvojen äitien kumppanina	11
4.2	Voimakkaat tunteet: epävarmuus, pelko ja kiitollisuus	14
4.3	Sosiaalityöntekijöiden ajatuksia yhteistyöstä	16
5	TULKINTA	20
6	POHDINTA	24

Lähteet

Liitteet

1 JOHDANTO

Tämän käytäntötutkimuksen tarkoituksena on tarkastella lastensuojelun asiakkaana olevien lasten maahanmuuttajataustaisten vanhempien kokemuksia suomalaisesta lastensuojelusta sekä tuoda esiin myös sosiaalityöntekijöiden ajatuksia maahanmuuttajataustaisten vanhempien kanssa työskentelystä. Olen kerännyt aineiston haastattelemalla neljää vanhempaa (äitiä) sekä tekemällä fokusryhmähaastattelun sosiaalityöntekijöille: peilaan vanhempien puhetta sosiaalityöntekijöiden puheeseen tutkimuksen tiedonintressin kuitenkin ollessa pääasiallisesti vanhempien kokemuksissa. Käytäntötutkimukseni toimintaympäristö on helsinkiläinen suurehko lastensuojelun avohuollon yksikkö, jossa on yhteensä 20 sosiaalityöntekijän vakanssia. Toteutin tutkimukseni yksikön suunnitelmallisen sosiaalityön tiimissä, jossa työskentelee johtavan sosiaalityöntekijän lisäksi kahdeksan sosiaalityöntekijää. Näistä sosiaalityöntekijöistä seitsemän osallistui fokusryhmähaastatteluun.

Valitsin tämän tutkimusaiheen ensinnäkin käytäntötutkimuspaikkani työyhteisön kanssa yhdessä käytyjen keskustelujen virittämänä ja siellä esiintulleiden tutkimustarpeiden ohjaamina. Aiheen valintaa perustelee myös maahanmuuttajien määrän kasvaminen viime vuosikymmeninä Suomessa, jolloin myös maahanmuuttajien osuus sosiaalityön ja lastensuojelun asiakkaista on kasvanut (esim. Anis 2008, 13–14), kuten käytäntötutkimuspaikassanikin on tilanne. Suomalaista lastensuojelutyötä ja maahanmuuttajia ja heidän kokemuksiaan koskevaa empiiristä tutkimusta on kuitenkin vielä melko vähän (Anis 2008, 37), vaikka muutoin maahanmuuttajien kokemuksia esimerkiksi kotoutumisesta ja suomalaisessa yhteiskunnassa elämisestä onkin aiemmin tutkittu (esim. Puuronen 2001, Jasinskaja-Lahti ym. 2002). Näin ollen on perusteltua tarkastella monikulttuurista työtä lastensuojelun sosiaalityön käytännöissä ja saada lisää eväitä onnistuneille kohtaamisille ja vuorovaikutukselle tutkimuksenkin keinoin. Käytäntötutkimus antaa tähän erinomaisia välineitä, sillä käytäntötutkimuksen tiedonmuodostuksen lähtökohtana on jatkuva toisilta oppimisen yhteistoiminnallinen prosessi, jossa dialogisuus, relationaalisuus ja verkoston kaikkien osapuolten äänen kuuleminen ovat kantavina voimina ja tiedonmuodostuksen tapana (Satka 2016). Vanhempien äänen ja kokemusten kuuleminen voikin tuoda arjen sosiaalityöhön mukaan sellaista tietoa ja näkökulmia, joita ei muuten välttämättä tulisi kuuluviin ja joista voi olla hyötyä tulevaisuuden sosiaalityössä pohdittaessa vuorovaikuttavia ja vastavuoroisia sosiaalityön käytäntöjä. Käytäntötutkimuksen avulla saadulla tiedolla pyritään tyypillisesti sosiaalialan käytäntöjen kehittämiseen (Saurama & Julkunen 2009, 294), ja olen esitellyt myös tämän tutkimuksen tulokset käytäntötyöyhteisölle.

Motivaatiota aiheen tutkimiselle saadaan myös lainsäädännöstä, kuten sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista säädetystä laista (812/2001), josta voidaan johtaa asiakaslähtöisyyden ja asiakkaan äänen kuulemisen elementin tärkeys. Myös lastensuojelulaissa (417/2007) on säädetty kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioonottamisesta osana lastensuojelutyötä ja lapsen edun toteutumista. Aihevalintaa perustelee myös julkinen keskustelu, jota on käyty viime vuosina koskien suomalaista lastensuojelua maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kanssa. Erityisesti keskustelua on käyty huostaanotoista, jotka ovat kohdistuneet Suomessa asuviin venäläistäustaisiin tai Venäjän kansalaisten lapsiin (ks. esim. STT 2016). On puhuttu niin sanotuista lapsikiistoista ja siitä, mitä ne ilmentävät ja mistä oikein on kyse (ks. esim. Kronvall 2016 ja Heiskanen 2016). Tämä tausta ja keskustelut herättävät minut kysymään, miten maahanmuuttajataustaiset asiakkaat itse kokevat asioinnin lastensuojelussa ja millaisia elementtejä asiointiin liittyy. On tärkeää lisätä ymmärrystä ja tietoa monikulttuurisesta ja kulttuurienvälisestä sosiaalityöstä, jotta voisimme entistä paremmin tunnistaa kulttuurista monimuotoisuutta ja onnistua vuorovaikutussuhteissa myös muista maista tulleiden ihmisten kanssa (mm. Anis 2007, 26–27; Katisko 2016, 181).

Edelleen maahanmuuttajataustaisten vanhempien kokemusten tutkiminen on tärkeää sosiaalihuoltolaissa (1301/2014, 7 §) säädetyn rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta: rakenteellisen sosiaalityön yhden muodon, sosiaalisen raportoinnin tulokset ovat tuoneet esiin tarvetta maahanmuuttajien asioiden parantamiseen ja tarkasteluun muun muassa heidän usein heikon kielitaidon tai muiden kohtaamiensa haasteiden vuoksi (mm. Lyly 2016). Oman tutkimukseni tarkoituksena onkin tuoda kuuluviin lastensuojelun asiakaslasten vanhempien omaa ääntä, mielipiteitä ja kokemuksia suomalaisesta lastensuojelusta ja yhteistyöstä sen kanssa sekä kuulla myös sosiaalityöntekijöiden ajatuksia maahanmuuttajataustaisten vanhempien ja perheiden kanssa työskentelemisestä, jotta löytäisimme lisää avaimia onnistuneille kohtaamisille ja yhteistyölle. Lähestyn aihetta asiakaslähtöisen näkökulman kautta, jossa tutkimuksen kysymyksenasettelua ohjaavat myös luottamuksen, osallisuuden, vastavuoroisuuden ja vuorovaikutuksen teemat. Tutkimuskysymykseni ovat:

Millaisia kokemuksia lastensuojelun asiakkaana olevien maahanmuuttajataustaisten lasten vanhemmilla on suomalaisen lastensuojelun palveluista ja suomalaisesta lastensuojelusta yleensä?

Miten vanhemmat kuvaavat yhteistyötä lastensuojelun kanssa?

Sekä: ***Miten lastensuojelun sosiaalityöntekijät kuvaavat työskentelyä maahanmuuttajataustaisten vanhempien kanssa?***

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Tässä luvussa kerron tarkemmin tutkimustani ohjaavista käsitevalinnoista, niihin liittyvästä aiemmasta tutkimuksesta ja tutkimuksen toimintaympäristöstä sekä tutkimukseen osallistuvien toimijoiden rooleista. Käsittelen myös käytäntötutkimuksen luonnetta ja miten tämä käytäntötutkimus on rakentunut. Pohdin tutkimusetiikkaa pitkin matkaa eri luvuissa, sillä tutkimuseettiset kysymykset ovat kulkeneet koko tutkimuksen teon ajan mukana ja olen palannut niihin usein ja peilannut niitä tutkimusprosessin eri vaiheissa tälle tutkimukselle ominaisissa kohdissa. Tämän vuoksi tutkimusetiikalle ei ole tässä varsinaista omaa lukuaan, vaan vastaan tutkimuseettisiin kysymyksiin lukujen edetessä.

2.1 Kokemukset tiedonintressinä

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esiin kulttuurien rajapinnoilla tapahtuvaa vuorovaikutusta ja siinä syntyviä kokemuksia, ja siksi asiakashaastateltaviksi on valikoitunut maahanmuuttajataustaisia vanhempia. Käytän tutkimuksessani yleiskäsitettä maahanmuuttaja kuvaamaan Suomeen muista maista muuttaneita vanhempia, sillä maahanmuuttaja-termi on laajasti viranomaiskäytössä (Anis 2008, 24; Rätty 2002, 11) ja se riittää mielestäni hyvin kuvailemaan tämän tutkimuksen henkilöitä. En erittele tarkemmin maahanmuuton syitä; en niitä tarkalleen edes tiedä, sillä minulla ei ole ollut käytettävissäni asiakkaiden tietoja muutoin kuin mitä itse kysyin haastatteluissa. Tiedostan kuitenkin haasteen valitsemassani maahanmuuttaja-käsitteen käyttämisessä ja tutkimustehtävän asettelussa tutkia maahanmuuttajataustaisia ihmisiä, sillä se ikään kuin kerää alleen kaikki maahanmuuttajat erittelemättä henkilöiden yksilöllisiä piirteitä tai sitä, mistä, miksi ja milloin henkilö on Suomeen muuttanut. Käyttämällä termiä maahanmuuttaja teemme erottelun suhteessa valta- tai kantaväestöön, joilla tarkoitetaan syntyperäisiä, etniseltä taustaltaan suomalaisia henkilöitä. (Anis 2008, 24–25.) Mielestäni johdannossa esittelemäni pohdinnat antavat kuitenkin perusteen valitsemalleni tutkimusasetelmalle, ja maahanmuuttajataustaisilla ihmisillä tarkoitan tässä tutkimuksessani sellaisia henkilöitä, jotka ovat syntyneet jossain muussa maassa ja muuttaneet sitten syystä tai toisesta Suomeen. Tämän tutkimuksen kannalta on olennaista tietää, että kaikki haastateltavat tulevat eri maista ja edustettuna on kolme eri maanosaa. Haastateltavien anonymiteetin suojaamiseksi en erittele tutkimuksessani maita tai muita tunnistetietoja tämän tarkemmin, ja analyysissäni kaikki lainaukset on merkitty samalla tavalla, ilman tunnisteita (ks. esim. Kuula 2011, 200–201). Tutkimuksessani en myöskään

vertaile eri maista tulleita henkilöitä tai heidän vastauksiansa, vaan käsittelen kaikki vastauksia yleisesti yhteisesti. Sosiaalityöntekijät olen erotellut numeroin (sosiaalityöntekijä 1 jne.). Aineisto on sen verran pieni, että katson tämän toimintatavan perustelluksi, jotta tutkimukseen osallistuvien anonymiteetti olisi mahdollisimman hyvin turvattu.

Merja Anis (2008) on artikkeliväitöskirjassaan tutkinut maahanmuuttajien kanssa tehtävän suomalaisen lastensuojelutyön kysymyksiä ja tähän työhön liittyviä erityispiirteitä. Anis nostaa esiin erilaisten kulttuurien piirteet ja lähtökohdat, jotka vaikuttavat lastensuojelutyöhön ja eri osapuolten välisiin suhteisiin ja vuorovaikutukseen. Tilannesidonnainen kulttuurinen tietous ja ymmärrys, erojen huomioiminen ja joustavat vuorovaikutusmuodot ovatkin Aniksen (2008, 99; ks. myös Anis 2013, 149–150) mukaan olennaisia elementtejä monikulttuurisessa sosiaalityössä. Olen lähtenyt rakentamaan omaa tutkimusasetelmaani tausta-ajatuksena nämä Aniksen mainitsemat elementit monikulttuurisesta sosiaalityöstä. Tästä taustasta johtaen tutkimukseni tiedonintressinä on tuoda kuuluviin maahanmuuttajataustaisten vanhempien kokemuksia lastensuojelusta haastattelupuheen kautta peilaten niitä sosiaalityöntekijöiden ajatuksiin. Kuuntelemalla asiakkaan ääntä voimme lisätä kulttuuriymmärrystä- ja kokemusta myös sosiaalityöntekijöiden joukossa ja tuoda uusia työvälineitä monikulttuuriseen sosiaalityöhön.

Operationalisoin kokemuksen käsitettä asiakaslähtöisyyden, osallisuuden, vuorovaikutuksen ja luottamuksen käsitteiden avulla. Nämä käsitteet toimivat lähinnä aineiston analyysin ja tulkinnan apuna, ei systemaattisena tulkintakehikkona ja ne ovat muodostuneet tutkimustehtävän pohdinnan tuloksena. Olenkin analysoinut aineistoa teoriaohjaavan aineistolähtöisyyden näkökulmasta (ks. esim. Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–98, 108–117): saadakseni haastatteluihin runkoa ja kiinnekohtia olen lukemalla kirjallisuutta ja pohtimalla itse muodostanut muutaman, edellämainitun käsitteen joukon, jonka avulla olen sekä haastatellut että osittain myös analysoinut ja tulkinnut aineistoa. Apukäsitekehiksestä huolimatta olen tutkinut haastatteluja aineistolähtöisesti pelkistämällä ja teemoittelemalla haastattelupuhetta sisällönanalyttisesti. Kerron analyysistä tarkemmin luvussa 3.2.

Asiakaslähtöisyyden perusta kumpuaa jo lainsäädännöstä (esim. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta 812/2001), jonka lisäksi asiakaslähtöisyyden katsotaan olevan myös Sosiaalialan ammatillisten eettisten ohjeiden (2005,11) mukaan sosiaalialan ammatillisen työn keskeisiä periaatteita. Kaarina Mönkkösen (2002, 53–56) tavoin tarkoitan tässä asiakaslähtöisyydellä dialogiseen vuorovaikutukseen perustuvaa toimintaa, jossa molemmilla osapuolilla on toimijan

rooli: tässä tutkimuksessa vanhemmat ovat tutkimuksen tärkeitä informanteja ja heillä on episteemiset oikeudet omiin kokemuksiinsa ja kertomaansa tietoon (ks. esim. Ruusuvuori & Tiittula 2005, 32–33). Haastattelussa vanhemmille määrittyykin aktiivisen toimijan ja toimivan subjektin rooli: vanhemmat kertovat kokemuksistaan, eivätkä jää vain objektin tai tiedon vastaanottajan rooliin. Asiakslähtöisessä lähestymistavassa ihmisen oman elämänsä asiantuntijuutta kunnioitetaan ja toimintaa sekä palveluita kiinnitetään myös näihin arvoihin (Pohjola 2010, 35, 47; Hänninen & Poikela 2016, 155). Toisaalta tässä tutkimuksessa myös sosiaalityöntekijät kertovat oman näkökulmansa tutkimusaiheeseen fokusryhmähaastattelun muodossa.

Tutkimuksessani tarkastelen osallisuuden teemaa siitä näkökulmasta, miten vanhemmat kuvaavat mahdollisuuksiaan vaikuttaa saamiinsa palveluihin ja lastensuojelun kanssa työskentelyynsä. Parhaimmillaan osallisuus tarkoittaa asiakkaan ja työntekijän kumppanuutta, jossa työntekijä ja asiakas voidaan nähdä yhdessä kulkijoina; tällöin asiakas ja työntekijä voidaan rinnastaa kumppaneiksi ja asiakas oman elämänsä asiantuntijaksi (Pohjola 2010, 58–59). Osallisuuden kokemus on olennaista sosiaalityössä, sillä kun molemmat osapuolet tuntevat olevansa toiminnassa mukana tasavertaisesti päättämässä yhdessä asioista, se luo sitoutumista yhteiseen työskentelyyn (Törrönen 2016, 50). Kuitenkin asiakkaan ja työntekijän välinen suhde sosiaalityössä on lähtökohtaisesti institutionaalinen, ja tällaiseen suhteeseen liittyy aina valtaulottuvuus. Onkin hyvä pohtia sitä, miten sosiaalityöntekijän institutionaalinen asema tai määrittelyvalta tilanteesta tai etuuksien ja palvelujen myöntämisestä vaikuttaa asiakkaan ja työntekijän väliseen suhteeseen ja asiakkaan osallisuuden mahdollisuuksiin. On otettava huomioon tämän valtaulottuvuuden mahdollistavat ja voimaannuttavat elementit kuin myöskin valtasuhteiden vaikutus osapuolten vuorovaikutukseen. (Jokinen 2016, 140–142.) Tässä tutkimuksessani en kuitenkaan työn rajallisuuden vuoksi tarkastele lähemmin valtaulottuvuutta, mutta tiedostan tämän seikan tärkeyden.

Nostan analyysissä esiin niitä osallisuuden ja vuorovaikutuksen elementtejä, joita aineistosta voin tunnistaa. Osallisuus vaatii onnistunutta vuorovaikutusta ja luottamuksellista suhdetta, jossa työskentely on dialogista ja perustuu enemmän kumppanuuteen kuin puhtaaseen institutionaaliseen auttaja-/autettava-suhteeseen. Luottamus ja vuorovaikutus rakentuvat ajan kanssa monen erilaisen verbaalisen ja ei-verbaalisen toiminnan ja puheen tuloksena, ja molemmat osapuolet rakentavat jatkuvasti omaa tilanteista ymmärrystään suhteen ja yhteisen työskentelyn laadusta. (Jokinen 2016, 142–145.) Luottamus vahvistaa vastavuoroista vuorovaikutusta: kun toisen puheisiin ja tekoihin luotetaan, voidaan toimia yhdessä pitkäjännitteisesti ja tehdään vastavuoroisia tekoja toistensa

hyväksi. Luottamus lisää henkisen yhteenkuuluvuuden tunnetta kun taas luottamuksen puute saa puolestaan ihmiset puolustuskannalle ja suojautumaan. (Törrönen 2016, 48.)

2.2 Tutkimukseen osallistuvien roolit ja käytäntötutkimuksen piirteet

Käytäntötutkimusta voidaan pitää soveltavana tutkimuksena, jonka tarkoituksena on tuottaa tietoa niistä tarpeista ja lähtökohdista, mitä sosiaalialan käytännöistä ja työyhteisöistä kumpuaa.

Käytäntötutkimuksella on yhteyksiä sosiaalialan kehittämistyöhön, sillä käytäntötutkimus antaa mahdollisuuden peilata sosiaalialan käytäntöjä, kehittämistyötä ja sosiaalitieteellistä teoreettista perustaa toisiinsa ja luoda näin uudenlaista syvyyttä ja ymmärrystä sosiaalityön käytännön ja tutkimuksen kontekssissa. Käytäntötutkimus on ikään kuin verkosto- ja yhteistyömuoto, jossa tutkimus muokkautuu vuorovaikutuksessa koko verkoston kanssa. (Satka ym. 2016, 9–11.)

Käytäntötutkimusta voikin luonnehtia relationaaliseksi, suhteissa toimivaksi tutkimukseksi ja dialogiseksi oppimiseksi, sillä käytäntötutkimuksen tiedontuotannon lähtöorientaationa on yhteistoiminnallinen oppiminen perustuen kumppanuusajatteluun: käytäntötutkimuksen tekijä käy tutkimusta suunnitellessaan ja toteuttaessaan vuoropuhelua käytännöntutkimuspaikkansa ja työelämän kanssa (Satka, Kääriäinen ja Yliruka 2016, 9).

Käytäntötutkimukseni pohtiminen alkoi jo vuoden 2015 lopussa, kun tein K3-harjoitteluni: kiinnostukseni lastensuojeluun oli vahvasti herännyt ja harjoittelupaikassani keskustelimme työyksikön ja lastensuojelun tutkimuksen tarpeista ja mahdollisuudesta tehdä myös K5-opintojakso samassa yksikössä. Sovimme johtavan sosiaalityöntekijän ja tiimin kanssa harjoitteluni päätyttyä, että ideoimme ja kartoitamme tarkemmin tutkimustarpeita ja -mahdollisuuksia ja palaamme asiaan tutkimuksen tiimoilta. Keväällä 2016 vierailin tiimissä ja työyhteisön kanssa yhdessä käytyjen keskustelujen perusteella käytäntötutkimusaiheeksi valikoitui maahanmuuttajataustaisten vanhempien kokemukset lastensuojelusta Suomessa ja yhteistyöstä lastensuojelun kanssa. Aineiston hankkisin haastattelemalla asiakkaita.

Opintojakson alettua syksyn 2016 aikana vierailin jälleen yksikössä ja työstimme tutkimusaihetta ja suunnittelua eteenpäin. Pohdimme, miten haastateltavat valitaan, kenen toimesta ja millä kriteereillä, sillä opintojakson ajan rajallisuus sekä lainsäädännölliset seikat esimerkiksi mahdollisen henkilörekisterin muodostumisesta piti ottaa huomioon (ks. esim. Kuula 2011, 82). Nämä rajallisuudet huomioon ottaen päädyimme siihen, että tiimissä pohdittaisiin, keitä

haastateltaviksi voitaisiin pyytää ja vastuusosiaalityöntekijät kertoisivat asiakkailleen tutkimuksestani ja pohjustaisivat asiaa. Laadin tutkimussuunnitelman ja esittelin sen työyhteisölle marraskuun alussa, tutkimusluvan sain Helsingin kaupungilta marraskuun loppupuolella. Keskustelimme edelleen siitä, että ketään akuutissa tilanteessa tai kriisissä olevaa vanhempaa ei tutkimukseen pyydetä, ettei vanhemmille syntyisi lisää kuormitusta vaikeassa tilanteessaan. Asiakkaiden kielitaitoa piti myös pohtia, sillä kaikki eivät puhu muuta kuin äidinkieltään, ja tällöin olisimme saattaneet tarvita tulkkia haastatteluihin. Tulkin saaminen olisi ollut mahdollista, mutta tällaisia henkilöitä ei muista syistä tullut valituiksi.

Pohdimme tutkimusetiikkaa ja tutkimuksen otannan reliabiliteettia, kun työntekijät ehdottavat minulle haastateltavia tiimin yhteisellä päätöksellä. Tällöinhän mahdollisiksi haastateltaviksi valikoituu juuri niitä henkilöitä, joita sosiaalityöntekijät katsovat parhaaksi haastatella. Haastateltavien valinnassa askarrutti myös se, että useimmat mahdolliset haastateltavat olisivat yksinhuoltaja-äitejä tai muuten vain äitejä, isä ei työntekijöiden kokemuksen mukaan saisi mukaan kovinkaan vaivattomasti. Myös isien ääntä olisi ollut arvokasta kuulla, mutta työntekijöiden mukaan isien rekrytoiminen olisi ollut melko vaikeaa, sillä he eivät joko olleet tavoitettavissa, äidit olivat yksinhuoltajia tai nämä isät eivät muuten vain olleet ensisijaisesti lastensuojelun kanssa työskenteleviä vanhempia. Pohdimme myös sopivaa haastateltavien määrää, jotta haastateltavia olisi riittävästi, vaikka opintojakson pituus on melko rajattu. Tavoitteeksi asetimme karkeasti noin neljän haastateltavan rekrytoimisen. Sovimme, että tutkimusluvan saatuaani toimitan työntekijöille laatimani tutkimuksen infokirjeet (liite) jaettavaksi asiakkaille.

Sopimamme tapa haastateltavien valinnasta oli mielestämme perusteltua, sillä näin toimiessamme minulle ei kertynyt henkilörekisteriä enkä käsitellyt haastateltavien tunniste- tms. tietoja missään vaiheessa tutkimusta. Tämä yksinkertaisti tutkimusluvan hakemista ja saamista sekä tutkimuksen tekemistä ylipäänsä, sillä opintojaksoon varattu aika on rajattu muutamaan kuukauteen, josta todellista aineistonkeruuaikaa ja analyysinteonaikaa on vain muutama viikko. Sosiaalityöntekijät myös pystyivät ammattilaisina ja asiakkaat tuntevina henkilöinä arvioimaan sen, ettei tutkimukseen osallistumisesta aiheutuisi ylimääräistä taakkaa tai vaikeutta asiakkaille. Tämä varmistettiin esimerkiksi siten, ettei akuutissa kriisitilanteissa olevia asiakkaita pyydetty osallistumaan tutkimukseen.

Käytäntötutkimuksessa on tärkeää ja olennaista, että tutkimusentekijä käy dialogia työyhteisön kanssa tutkimuksen eri vaiheista ja tutkimusprosessista siten, että eri toimijoiden yhteinen intressi

on sosiaalityön käytäntöjen kehittäminen työyhteisön tarpeista lähtien sekä uuden oppiminen ja luominen tieteellisestä ja tutkimuksellisesta orientaatiosta käsin (ks. esim. Julkunen 2014). Aineistonkeruuvaiheessa ja muutoinkin tutkimusta suunnitellessani ja tehdessäni vietinkin aikaa työyhteisössä ja sain mahdollisuuden keskustella tiimin kanssa muun muassa niistä perusteista, millä osallistujat valittiin ja mitä tekijöitä valintoihin liittyi. Kävimme keskustelua tutkimusprosessista yleisestikin tutkimuksen edetessä. Työyhteisössä annettiin minulle paljon vapautta tuoda omia ideoitani mukaan tutkimusprosessiin, ja toisaalta olin myös itse avoin työyhteisön avauksille ja huomioille. Koko opintojakson ajan fokuksenani oli paneutua niihin periaatteisiin, mitkä ohjaavat käytäntötutkimuksen tekoa eli dialogiin ja vuorovaikutukseen koko käytäntötutkimuksen verkoston kanssa. Tavoitteena oli sekä oppia itse että tuoda työyhteisölle uusia näkökulmia ja virittää ajatuksia aiheen ympärillä. Tärkeä tavoite oli myös asiakkaiden äänen kuuleminen ja heidän osallistumisensa tutkimukseen arvokkaina ja tiedontuottajina ja subjekteina; toinkin jo joitain asiakkailta tulleita huomioita mukaan sosiaalityöntekijöiden haastatteluun ja peilasin näitä asioita työntekijöiden haastattelukysymyksissä.

3 HAASTATTELUT TUTKIMUSAINEISTONA JA SISÄLLÖNANALYYSI

Tutkimuksen aineistona on neljä vanhemmille tehtyä yksilöhaastattelua sekä yksi sosiaalityöntekijöiden fokusryhmähaastattelu. Haastattelut on toteutettu joulukuussa 2016 ja tammikuussa 2017, ja olen myös litteroinut haastattelut itse. Yksi haastatteluista tehtiin haastateltavan vanhemman kotona ja loput helsinkiläisen virastotalon tiloissa. Kaikki haastateltavat olivat äitejä, jotka olivat joko yksinhuoltajia lapsilleen tai joilla oli yhteishuoltajuus lasten isän kanssa. Haastattelut kestivät 35–45 minuuttia, ja aineisto on litteroituna tekstinä 34-sivuinen (2,5 marginaaleilla, 1,5 riviväleillä ja fonttikoolla 12 kirjoitettuna). Haastattelukysymysrungot ovat liitteenä tämän raportin lopussa.

Aineisto on kerätty puolistrukturoiduilla haastatteluilla, joilla on myös teemahaastattelun piirteitä (Eskola & Suoranta 2014, 87; Tiittula & Ruusuvoori 2005, 11). Laatimassani haastattelurungossa olivat ne teemat ja kysymykset, joihin halusin saada vastauksia. Haastattelujen alussa kerroin ensin roolistani opiskelijana ja tutkijana ja selvensin haastattelun kulkua ja tutkimuksen tarkoitusta sekä tutkimusetiikkaan liittyvät asiat. Pyysin myös allekirjoittamaan tutkimukseen suostumislomakkeen (ks. liite) ja annoin asiakkaalle tutkimuksen saatekirjeen, jos hän ei ollut sitä vielä saanut. Kerroin,

ettei haastatteluun osallistuminen ole osa lastensuojelutyötä eikä se vaikuta heidän asiakkuuteensa ja korostin sitä, että tutkimukseen osallistuminen perustuu täysin vapaaehtoisuuteen. Kerroin käsitteleväni aineistoa ja tietoja luottamuksellisina salassapitovelvollisuutta ja henkilötietolakia noudattaen, ja ettei haastateltavien nimiä tai muita tunnistetietoja käytetä aineistoa käsiteltäessä tai tutkimustuloksia julkaistaessa. (Kuula 2006, 144–146, 214.) Kysyin myös lupaa haastattelujen nauhoittamiseen sekä kerroin, että tuhoan nauhoitukset sekä haastatteluaineiston koneelta ja litteroituina versioina tutkimuksen päätyttyä. Toin esiin sen, että kaikilla tutkimukseen osallistuvilla on mahdollisuus saada lisätietoa tutkimuksesta sekä kieltäytyä tutkimuksesta tai keskeyttää tutkimukseen osallistuminen niin halutessaan (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 17).

Haastattelu on aina vuorovaikutustilanne, jossa ovat läsnä haastateltava(t) ja haastattelija (Alastalo 2005, 69). Pohdin etukäteen sitä, miten lähestyisin haastateltavia luontevasti ja luottamusta herättävästi, jotta haastattelulle muodostuisi hyvä pohja. Luottamuksellisen ilmapiirin ja hyvän suhteen luominen vastaajaan on tärkeää, jotta haastattelussa päästäisiin asetettuihin tutkimustavoitteisiin ja kokemus olisi molemmille osapuolille hyvä ja antoisa (Eskola & Suoranta 2008, 93). Tämä vaatii tasapainottelua sen välillä, että toisaalta haastattelija osaa olla empaattinen ja rakentaa yhteisyyttä vastaajan kanssa, ja toisaalta haastattelijan tulee muistaa roolinsa tutkijana ja tiedonkerääjänä (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 41–42). Itse lähestyin haastateltavia mahdollisimman rennolla ja hyväntuulisella asenteella, mutta koetin koko ajan pitää asiantuntevan ja asiallisen tutkijan ja haastattelijan roolin niin, että haastateltavalla olisi turvallinen ja luottavainen olo tilanteessa ja että hänen olisi mahdollisimman helppo puhua. Hyvän pohjan rakentamiseksi pyrin haastattelujen aluksi luomaan mukavan ilmapiirin, toivotin haastateltavan tervetulleeksi tilanteeseen ja juttelin vähän aikaa ihan arkisia asioita ennen varsinaisen haastattelun alkua. Mielestäni onnistuin tässä ihan hyvin, sillä sain vastauksia kysymyksiini ja haastateltavat puhuivat runsaasti ja ihan rennosti. Haastattelun jälkeen halasimme tai kättelimme, ja haastatteluista jäi ainakin itselleni onnistunut olo.

Tutkimusotteeni on laadullinen, ja käytän tutkimuksessani analyysimenetelmänä sisällönanalyysia. Sisällönanalyysin avulla tarkoitukseni on kuvata aineiston sisältöä sanallisesti, eli en seikkaperäisesti tee sisällönerittelyä kvantitatiivisesti (ks. esim. Tuomi & Sarajärvi 2009, 105–106). Kerroin aiemmin, että lähestymistapani aineistoon on teoriaohjautunut aineistolähtöinen: olen laatinut haastattelurungon hahmottelemani käsitteistön perusteella, jolloin käsitteet ovat ohjanneet aineistonkeruuta. Analyysi on kuitenkin aineistolähtöistä siinä mielessä, että analyysiyksiköt on valittu tutkimuksen ja tehtävänannon tarkoituksen mukaisesti aineistosta esiin nostamieni

luokitusten avulla. Teoriaohjaavuus tarkoittaa tässä siis sitä, että sekä aineiston hankinnassa että aineiston analyysissä käytän apuna teoreettisia kytkentöjä eli valitsemiani käsitteitä tai teemoja, mutta analyysi ei pohjautu suoraan ja pelkästään mihinkään teoriaan tai käsitteistöön, vaan analyysi ammentaa aineistosta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95–98.)

Laadullista tutkimusta eivät määritä määrällisen tutkimuksen mukaan numeraaliset ja jossain määrin yleistettävät tilastolliset faktat, vaan laadullisessa tutkimuksessa keskitytään enemmän aineiston koon, analyysin, tulkinnan ja tutkimustekstin kirjoittamisen onnistuneeseen kokonaisuuteen. Laadullisessa tutkimuksessa ei voidakaan asettaa kovin tarkkoja määriä tai lukuja aineiston riittävyydelle ja kattavuudelle. Usein kuitenkin puhutaan aineiston kylläntymisestä, joka tarkoittaa sitä, että aineiston kerääminen voidaan lopettaa, kun uudet tapaukset eivät enää tuo esiin mitään uusia piirteitä tutkimusongelman kannalta. (Eskola & Suoranta 2008, 60–62, 215.) Tässä tutkimuksessa minulla oli käytössäni vain rajallinen mahdollisuus kerätä aineistoa, enkä voinut varsinaisesti tähdätä aineistonkeruussa kylläntymispisteeseen. Kuitenkin koen, että tekemäni neljä asiakashaastattelua ja työntekijöiden fokusryhmähaastattelu antoivat jo arvokkaita vastauksia tutkimuskysymyksiini ja oivalluksia minulle opiskelijana ja työyhteisön käyttöön. Tarkoitukseni ei ollut saada suureen joukkoon yleistettävää tietoa, vaan tarkastella haastattelupuheesta esiinnostamiani kokemuksen kuvailuja.

Haastattelut noudattelivat melko hyvin valmista haastattelurunkoa, ja sain jokaiselta haastateltavalta tietoa hahmottelemistani pääteemoista. Kävin jokaisen kanssa samat teemat läpi, mutta pyrin kuitenkin siihen, että haastateltavat voivat mahdollisimman omin sanoin ja vapaasti kuvailla kokemuksiaan lastensuojelussa, ja että keskustelu olisi ollut vapaata ja avointa. Valmiiden teemojen ja kysymysten avulla sain kuitenkin rakennetta haastatteluille, ja teemoittelin kysymykset viiden pääteeman alle. Pääteemat olivat asiakaslähtöinen lähestymistapa, jossa asiakas kertoo tilanteestaan omin sanoin, lastensuojelun kanssa työskentelemisen kokemusten kuvailu, vuorovaikutus ja luottamus, osallisuus ja vastavuoroisuus sekä kysymykset kulttuurisesta taustasta ja syntyperästä ja niiden vaikutuksista lastensuojelun sosiaalityön kanssakäymiseen.

Analyysin aluksi pelkistin ja ryhmittelin aineistoa siten, että luin litteroidut haastattelut useaan otteeseen läpi ja poimin sieltä tutkimustehtävän ja käsitteistön kannalta olennaiset, usein toistuvat teemat tai ilmaisut esiin. Seuraavaksi ryhmittelin ilmauksia tarkemmin etsien samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–110.) Nostin esiin myös sosiaalityöntekijöiden fokusryhmähaastattelusta seikkoja, joita peilaan tuloksissa vanhempien

haastatteluun. Näistä kohdista muodostin teemoittelemalla luokkia tai yläkategorioita, joiden alle keräsin aiheeseen liittyvää puhetta ja ilmaisuja (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Näin muodostuivat kategoriat 4.1 Lastensuojelu vahvojen äitien kumppanina, 4.2 Voimakkaat tunteet: epävarmuus, pelko ja kiitollisuus, sekä 4.3 Sosiaalityöntekijöiden ajatuksia yhteistyöstä.

4 TULOKSET

Käytän tässä analyysiosiossa haastateltavista vanhemmista lähinnä termiä haastateltava, asiakas tai äiti, sillä kaikki haastateltavat olivat äitejä. Sosiaalityöntekijöistä käytän termejä sosiaalityöntekijä tai työntekijä. Selventääkseni lainausotteita olen paikoittain muuttanut äitien puhetta yleiskielen mukaiseksi kuitenkin pyrkien tarkasti säilyttämään puheen alkuperäisen sisällön ja sanoman.

4.1 Lastensuojelu vahvojen äitien kumppanina

Perheillä oli erilaisia syitä lastensuojeluasiakkuuden alkamiselle, ja kaksi äitiä oli itse hakenut apua lastensuojelusta ja perhe oli siten tullut lastensuojelun asiakkuuteen. Perheet tulivat kaikki eri maista ja lähtökohdat olivat kaikilla erilaisia, samoin tämän hetkinen elämäntilanne tai akuutti ongelma. Kaikkia haastateltavia yhdistävä asia oli kuitenkin se, että jokaisessa haastattelussa äidit käsittelivät jaksamistaan ja rooliaan äitinä. Äidit kertoivat, että kaikista tärkeintä tämän hetkessä elämässä oli se, että he itse pysyisivät vahvoina ja selviytyisivät arjen haasteista kannatellen näin koko perhettä. Tämä on mielestäni merkittävä tulos tässä tutkimuksessa. Haastatteluissa tuli esiin myös se, että äidit kokivat olevansa melko yksin vastuussa perheensä hyvinvoinnista ja lapsenhoidosta; puolella haastateltavista oli sukulaisia tai perhettä Suomessa, mutta puolella ei ollut yhtään sukulaista lähellä. Eräs äiti kuvaili tilannetta näin:

” Meillä ei ole täällä ketään. Minä olen yksin ja minun on oltava vahva. Mitä vain tapahtuu, pitää olla vahva ja sanoa, että kyllä minä pärjään. ”

Toinen äiti sanoi:

”Ollaan ihan yksin, tää on se raskas juttu, mitä aina mietin. On vaikea puhua tästä, on vaikea kasvattaa lapsia yksin. ”

Äidit kuvailivat näin kuinka heidän pitää olla vahvoja usein perheen tuen puuttumisesta huolimatta, mutta samalla he kertoivat myös, etteivät jaksakaan aina kantaa vastuuta yksin eivätkä selviäkään jokapäiväisistä haasteista ilman tukea. Kaksi äideistä kuvailikin sitä, kuinka he ovat halunneet ottaa itse lastensuojeluun yhteyttä suojellakseen lapsiaan silloin, kun omat voimat eivät ole riittäneet ja he ovat tarvinneet apua. Avun pyytäminen koettiin kuitenkin erittäin vaativaksi ja suureksi askeleeksi, jota oli harkittu tarkasti. Apua oli pyydetty vasta, kun kaikki muut keinot oli käytetty ja itsellä ei enää ollut voimia jatkaa yksin. Nämä äidit kertoivat, etteivät halua kenenkään tietävän heidän olevan lastensuojelun asiakkaita eivätkä halua tulla tuomituiksi huonoina äiteinä jotka eivät pysty pitämään lapsistaan huolta. Eräs äiti kuvaili, kuinka hän ei kerro ongelmistaan tai avun tarpeestaan kenellekään, ei edes ystävilleen:

”Mutta on ollut tosi vaikea pyytää apua ulkopuolelta, en puhu edes ystävilleni ongelmista, koska en tiedä olisiko siitä haittaa minulle ja lapsilleni. En halua, että minun ja lapseni asiat leviävät.”

Toiset äidit kertovat, ettei omalle perheellekään haluta kertoa lastensuojelun asiakkuudesta, sillä lähtömaan kulttuurissa ei välttämättä ymmärretä lastensuojelun asiakkuuteen johtaneita syitä eikä katsota hyvällä, jos äidillä on ongelmia esimerkiksi päihteiden kanssa tai ylipäänsä muita ongelmia. Eräs äiti, joka oli muuttanut jo lapsena Suomeen, sanoi:

”Sosiaalityöntekijät on kysyneet, että tietääkö mun perhe (päihteiden) käytöstä, että vois olla hyvä, että ne tietäis. Mutta se ei ole mahdollista mun perheen kulttuurin puolesta, mun vanhemmilla on niin vahva (maan nimi)-tausta, ettei ne välttämättä ymmärrä.”

Tämä äiti oli itse kasvanut maahanmuuttajataustaisessa perheessä, jossa lähtömaan kulttuuri oli vielä vahvasti läsnä jokapäiväisessä elämässä, mutta äiti oli kuitenkin kasvanut myös suomalaisen kulttuuriin ja omaksunut myös suomalaisen elämäntavan. Hän tasapainotteli kahden kulttuurin välillä koettaen ilmentää lähtömaansa kulttuuriperimän vaatimia tapoja toimia ja elää, mutta eläen vahvasti myös suomalaisten tapojen ja kulttuurin vaikutuspiirissä. Tätä voidaan peilata John Berryn (1980) esittelemään akkulturaatioasenteeseen, joka kuvaa yksilön asennetta kahden kulttuurin kanssa elämiseen (Schubert 2013, 65). Kyseessä oleva äiti joutui pohtimaan omaa asennettaan ja sitä, kuinka paljon hän halusi kiinnittyä vanhempiensa kulttuuriperimään ja arvoihin, ja missä määrin hän koki edustavansa suomalaista ajattelutapaa ja yhteiskuntaa. Kaikki äidit toivat esiin

joitain kokemiaan kulttuurieroja: he puhuivat suomalaiseseen kulttuuriin sopeutumisen vaikeuksista tai ennakkoluuloista, joita he kertoivat kohdanneensa myös lastensuojelun taholta. Eräs äiti, joka sai ensimmäisen lapsensa vasta juuri Suomeen muuttamisen jälkeen, kuvasi alkuvaiheitaan Suomessa näin:

”Se on niin rankkaa, kun tulee toisesta kulttuurista tänne Suomeen ja minä en osannut kieltä yhtään. En ymmärtänyt, mitä ihmiset sanoivat, enkä tuntenut ketään. Olin sairaalassa yksin. Silloin tarvitsisi läheisiä ihmisiä, perhettä, ja itselle apua.”

Tämä perhe pääsi sairaalan kautta lastensuojelun asiakkuuteen, ja alkoi sitä kautta saada apua. Äiti kertoi perheen alun vaikeuksista sopeutua suomalaiseseen kulttuuriin, jossa äidit ja naiset osallistuvat työelämään ja perheen elättämiseen samalla tavalla kuin miehetkin. Äiti kuvaili lastensuojeluasiakkuuden ja avun saannin suurta merkitystä perheen elämässä, sillä lastensuojelun kautta hän oli päässyt paremmin kiinni uuteen kulttuuriin ja saanut tietoa yhteiskunnan tavoista toimia ja miten apua voi saada. Uuden maan kulttuuri merkitsi äidille yksinäisyyttä ja irrallisuutta, sillä hänen kotimaassaan lapset hoidettiin yhteisöllisesti, yhdessä suvun kanssa. Lapset olivat kaikkien lapsia. Nyt äiti olikin suuressa yksilöllisessä vastuussa perheen hyvinvoinnista. Äiti korosti sitä, kuinka tärkeää hänen itsensä on pysyä terveenä, sillä lasten hoito ja hyvinvointi oli hänen varassaan. Äiti sanoi pyytävänsä tarvittaessa apua, jotta lapsilla olisi kaikki hyvin. Jokaisessa haastattelussa äidit kertoivatkin lasten hyvinvoinnin olevan heille tärkeintä, ja he pitivät lastensuojelua kumppaninaan, joka huolehtii lapsen edun toteutumisesta. Lastensuojelu katsottiin tahoksi, jonka puoleen kääntyä ja joka toimi puuttuvien sukulaisten ja muun lähiyhteisön korvikkeena. Äidit tukeutuivatkin voimakkaasti lastensuojeluun ja lastensuojelua verrattiin jopa sukulaisiin:

”Kun minulla ei ole muuta perhettä täällä, lastensuojelu on tällä hetkellä se, mistä voin saada apua. Lastensuojelu on nyt minun sukulaiseni, joka auttaa minua!”

Mielestäni on merkittävää, että lastensuojelu koettiin näin jopa kumppanina ja vastuun jakajana äitien arjessa. Tämä on tulkintani mukaan osoitus siitä, että lastensuojelu on onnistunut luomaan vuorovaikuttavaa ja osallistavaa yhteistyötä äitien kanssa. Äidit kertoivat, että heitä oli kuunneltu lastensuojelussa ja että he pohtivat yhdessä lastensuojelun työntekijöiden kanssa sitä, mikä olisi parasta heidän lapsilleen. Lastensuojelun vaikuttavuuteen uskottiin ja lastensuojelun toimia kunnioitettiin. Tässä lastensuojelun sosiaalityön voidaan katsoa pohjautuvan kumppanuuteen: lastensuojelu toimii äitien kumppanina huolehtien lapsen parhaasta ja lapsen edun toteutumisesta yhdessä äitien kanssa (Juhila 2014,103).

4.2 Voimakkaat tunteet: epävarmuus, pelko ja kiitollisuus

Merja Anis (2007, 49) kirjoittaa, että maahanmuuttajavanhemmat tietävät usein vain vähän suomalaisesta lastensuojelusta ja lastensuojelun työntekijöiden tekemästä työstä. Aniksen mukaan vanhemmat voivat kokea asioinnin lastensuojelussa ja lastensuojelun interventiot hämmentävinä ja jopa pelottavina. Lähtömaassa ei ehkä ole ollenkaan varsinaista lastensuojeluinstituutiota tai lastensuojelu ymmärretään eri kulttuureissa eri tavalla (ks. esim. Anis 2008, 27). Haastattelussa erityisesti kolme äitiä kertoivatkin, etteivät oikein tienneet, mitä kaikkea lastensuojelu voisi heille tarjota ja millaisia palveluja heidän olisi mahdollista saada. Suomalaista lastensuojelujärjestelmää ei tunnettu kovin hyvin. Seuraava ote kertoo tästä epävarmuuden kokemisesta uuden maan tavoista ja mahdollisista palveluista, mitä he voisivat tilanteessaan saada:

”Joo, no minä en tiennyt, minkälaista apua Suomessa voi saada. On vaikea sanoa sainko riittävästi apua, kun en tiedä, mitä olisin voinut saada”.

Eräs äiti kuvaili tuntevansa jonkin verran epävarmuutta ja hämmentyneisyyttä sen vuoksi, kun ei ollut varma siitä, otetaanko hänen ongelmansa tarpeeksi vakavasti lastensuojelussa. Hän olisi toivonut lastensuojelulta enemmän jämäkkyyttä ja jopa tiukempia otteita ja vaatimuksia itseään kohtaan: äiti kertoi nykyistä sosiaalityöntekijää edeltävän työntekijän olleen tiukempi ja vaativampi, ja tämän tyyli oli sopinut äidille hyvin. Tällöin hän oli tiennyt paremmin, mitä häneltä odotetaan ja hän oli kokenut saavansa näin hieman jämäkämpää tukea ongelmiansa selvittelyyn. Pohdin tämän äidin kohdalla osallisuuden ja kumppaniuden teemoja ja sitä, millainen työskentely- ja vuorovaikutustapa voisi parhaiten toimia perheen kanssa työskennellessä. Haastattelussa tuli puheeksi se, ettei äiti uskaltanut tai halunnut kertoa kaikkea lastensuojelulle vaan punnitsi, mitä oli tarkoituksenmukaista kertoa ja mitä välttämättä ei. Hän oli myös epävarma siitä, oliko hänelle ja hänen perheelleen löytyneet juuri oikeat palvelut ja tukimuodot. Äiti koki siis epävarmuutta monella eri osa-alueella ja voisi näin ollen hyötyä seikkaperäisemmästä keskustelusta sosiaalityöntekijän kanssa palveluista ja työskentelysuhteen rooleista ja odotuksista.

Yksi äiti kertoi pyytäneensä itse apua lastensuojelulta ja hänellä oli vahvasti oma näkemys siitä, millainen apu ja tuki olisi perhettä avunpyyntöhetkellä parhaiten auttanut. Äiti kuitenkin koki, että lastensuojeluprosessi oli toiminut liian hitaasti eikä hänen toiveitaan oltu kuunneltu riittävästi. Kyseessä oli äidin mukaan melko akuutti vaikea elämäntilanne, jossa apua olisi pitänyt saada nopeammin ja lapsen kuuntelemisen lisäksi hän olisi kaivannut enemmän myös oman mielipiteensä

ja näkemyksensä kuuntelemista. Kyseinen äiti tunsi kiukkua ja turhautumista lastensuojelua kohtaan, sillä nyt asiat olivat hänen mukaansa ajautuneet huonompaan suuntaan ja ongelmat pitkittyneet. Äidin kertoman mukaan vuorovaikutus ja toinen toisensa ymmärtäminen ja kuuleminen eivät olleet onnistuneet parhaalla mahdollisella tavalla, sillä asiakas koki asiassaan osallisuuden ja määräysvallan puutetta. Kirsi Juhila (2014, 118-119) kirjoittaa, että osallistavan sosiaalityön lähtökohtana on asiakkaan kuunteleminen siten, että asiakas myös kokee tullessa kuulluksi: asiakkaan omat lähtökohdat ja kokemukset tulisi ottaa huomioon niin hyvin kuin mahdollista, jotta asiakkaalle välittyisi tunne siitä, että hän pystyy vaikuttamaan omiin asioihinsa. Jostain syystä asiakkaan subjektiivinen kokemus oli tässä kohtaa kuitenkin erilainen.

Lastensuojelua, lähinnä lastensuojelun interventioita kohtaan koettiin myös pelkoa. Kertoessaan kokemastaan pelosta jotkut äideistä itkivät. Pelon tunteista kertominen nosti esiin tunteet, jotka äitien mukaan seuraavat heitä joka päivä. Nostankin tulkinnassani tunteet ja tunneyöskentelyn merkittävään asemaan, sillä kaikkien äitien puheesta välittyi voimakkaita tunteita, joita he kokevat elämässään ja erityisesti lastensuojelun kanssa työskennellessään. Erityisesti kolmen äidin puheessa käsiteltiin lasten menettämisen pelkoa, kuten seuraava ote kuvastaa:

”Minulla on koko ajan pelko, että minulta otetaan lapset pois. Sen takia minä pelkään heitä (lastensuojelun työntekijöitä).

Toinen äiti kertoi peloistaan lastensuojelun interventioita kohtaan:

”Minulle tuli kamala pelko siitä, mitä tarkoittaa kriisiperhe. Jos suostun siihen, saanko lapsia enää koskaan takaisin?”

Kolmas äiti myös kertoi pelkäävänsä sitä, jos epäonnistuu lastensuojelun avusta huolimatta. Tulkitsin niin, että tunteet liittyivät lähes kaikkeen toimintaan lastensuojelun kanssa, ja eniten toistuivat pelon ja epävarmuuden tunteet siitä, mitä jotkut käsitteet tai interventiot tarkoittavat, menettävätkö vanhemmat lapset kokonaan, mitä lastensuojelu ja viranomaiset voivat tehdä ja mitä eivät.

Haastatteluissa tuli esiin epävarmuuden ja pelon vastapainona myös syvää kiitollisuutta lastensuojelua kohtaan. Kiitollisuus välittyi kautta linjan kaikissa haastatteluissa, vaikka myös kritiikkiä ja epäkohtia esitettiin. Kuitenkin kaikki kertoivat, että lastensuojelu ja sen tarjoama apu

merkitsevät perheille paljon. Kysyin haastattelun päätteeksi kaikilta, olisiko heillä antaa jotain palautetta lastensuojelulle ja sen työntekijöille, mitä vain, ruusuja, risuja tai mitä vain mieleen tulee. Ensinnäkin kiiteltiin suomalaista sosiaaliturvaa ja lastensuojelujärjestelmää:

”Eriyisen hyvää on se, että täällä voin saada apua; siinä maassa minä synnyin, siellä ei ole mitään sosiaaliturvaa.” Ja:

”Joku yrittää aina auttaa. Ollaan kiinnostuneita siitä, miten lapsilla menee.”

Lämpimiä kiitoksia työntekijät saivat myös siitä, että heidät tavoittaa aina tarvittaessa. Työntekijöiltä uskallettiin kysyä asioista ja vaikkapa soittaa perään, jos jokin asia oli jäänyt vaivaamaan. Eräs äiti kiteytti:

”Minä haluaisin kiittää heitä, kun he ovat koko ajan meidän kanssamme mukana. Kiitoksia heille, kun he antavat meille huomiota.”

Tässä otteessa tulee mielestäni hyvin esiin se, kuinka lastensuojelu on vahvasti läsnä näiden perheiden elämässä ja huolehtii perheen hyvinvoinnista antamalla aikaa ja tilanteen vaatimia palveluita ja huomiota. Äidit kertoivat arvostavansa tätä suuresti.

Tulosten esittelyn seminaarissa yliopistolla pohdimme, että tämä pelon, epävarmuuden mutta myös kiitollisuuden esiin tuleminen tässä tutkimuksessa on kiehtovaa ja olisi hyvä pohtia syvemmin, kuinka näitä tunteita tulisi työskentelyssä käsitellä ja mitä tästä tutkimustuloksesta voisi päätellä. Kuinka vahvistaa positiivista kokemusta ja hälventää pelkoja? Tämä voisi olla hyvä jatkotutkimusaihe.

4.3 Sosiaalityöntekijöiden ajatuksia yhteistyöstä

Sosiaalityöntekijöiden fokusryhmähaastattelussa otin esille samoja teemoja kuin asiakashaastatteluissa tarkoitukseni saada kuuluviin myös sosiaalityöntekijöiden näkökulmia ja peilata niitä asiakkaiden haastattelupuheeseen. Kiinnostavaa tässä näkökulmassa mielestäni on se, kuinka tarkkaan sosiaalityöntekijät tunnistivat tai toivat itse esiin asiakkaiden kertomia ongelmia tai epäkohtia. Ensinnäkin sosiaalityöntekijät toivat esiin sen, että heidän mukaansa useissa maahanmuuttajaperheissä lasten kasvatus ja hoito on pitkälti äidin varassa, ja monelta puuttuu

läheisverkosto Suomessa. Tämä havainto on yhteneväinen äitien kertomien kokemusten kanssa siitä, kuinka heidän pitää olla vahvoja ja huolehtia lapsista ja kuinka heiltä monelta puuttuu läheisverkosto Suomessa. Sosiaalityöntekijät kertoivat myös, että monet vanhemmat tarvitsevat konkreettista sosiaalihojausta ja palveluihin opastamista, sillä vanhemmat eivät tunne suomalaisen yhteiskuntajärjestelmän ja lastensuojelun palveluita ja toimintaa tarpeeksi hyvin; tämä kokemus välittyi myös äitien puheesta. Työntekijä toivat esiin myös joidenkin vanhempien huonon kielitaidon ja vaikeuden sopeutua ja kiinnittyä uuteen maahan ja yhteiskuntaan, tästä kertoi myös kaksi haastateltavaa äitiä.

Sekä asiakkaat että työntekijät kertoivat asiakkaiden tuntemista peloista ja epävarmuudesta lastensuojelua tai sen interventioita kohtaan ja kuvasivat sitä, kuinka haastavaa rakentavan, luottamukseen perustuvan työskentely- ja vuorovaikutussuhteen luominen voi molemmille osapuolille olla. Sosiaalityöntekijät tunnistivat näin asiakkaiden tunnetiloja ja kertoivat molemminpuolisen luottamuksen syntyvän pikkuhiljaa ajan ja tapaamisten kautta.

Luottamuksellisen suhteen syntyminen mainittiinkin työntekijöiden puheessa kaiken toiminnan perustaksi. Äitien puheessa luottamusta käsiteltiin hieman epämääräisemmin: kaikki asiakkaat eivät suoraan puhuneet hyvästä luottamuksesta, vaan toivat tässä yhteydessä esiin enemmän pelkoja ja epävarmuutta. Kukaan ei sanonut kuitenkaan, ettei voisi ollenkaan luottaa lastensuojeluun, mutta kysymykset luottamuksesta saivat moniselkoisia vastauksia ja esiin tuli myös se, ettei välttämättä ihan kaikkia asioista koettu voivan kerrottavan lastensuojelulle. Toisaalta joku äideistä sanoi kertovansa kaiken lastensuojelulle ja luottavansa heihin, koska katsoi sen olevan ainoa mahdollinen keino saada parasta mahdollista apua. Osalla haastateltavista luottamuksen kuvailuun vaikutti varmasti myös se, ettei lastensuojeluasiakkuus ollut kestänyt heidän kohdallaan vielä kovin kauan ja luottamusta vasta rakennettiin.

Sosiaalityöntekijät kuvailivat luottamuksellisuutta ja luottamuksen rakentumista näin:

Haastattelija: Entä teema luottamus. Onko teillä käsitys siitä, miten asiakkaat luottavat lastensuojeluun ja sen työntekijöihin? Voivatko he puhua avoimesti vai onko tässä jotain klikkejä tai ongelmia?

Sosiaalityöntekijä1: Luottamus vaatii aikaa ja tapaamisia. Ehkä jopa enemmän kuin kantasuomalaisten kanssa, koska siinä on eri kieli ja eri ajatuksia siitä, mitä viranomainen voi tehdä ja mitä ei voi tehdä... aika on olennainen tekijä.

Sosiaalityöntekijä2: Työntekijät vaihtuvat myös ja sekin vaikuttaa, mistä maasta asiakkaat ovat tulleet. En saa suhdetta luotua joihinkin...

Sosiaalityöntekijä3: Heillä (tietty kansalaisuus) on ehkä suurempi pelko siitä, mitä voimme tehdä, tuntuu, että he ajattelevat, että me olemme ihan mielivaltaisia tässä meidän toiminnassa.

Sosiaalityöntekijä2: Että jos ne sanoo jotain, heti tulee paha ihminen ja vie lapset pois.

Työntekijöiden haastattelussa käsiteltiin paljon kulttuurien ja ajattelutapojen eroja, kuten seuraava ote kuvastaa:

Haastattelija: Onko maahanmuuttajataustaisten kanssa työskentelyssä jotain erityisiä piirteitä?

Sosiaalityöntekijä1: Tulkin käyttö.

Sosiaalityöntekijä2: Tausta-ajattelumaailma on niin erilainen, on vaikea ymmärtää toista, kun ei ymmärrä, että mitä me nyt ajatellaan tässä kohtaa asioista.

Sosiaalityöntekijä3: Käsitykset sukupuolirooleista on myöskin niin erilaisia. On vaikea ymmärtää, miksi äitien pitää olla joka päivä laittamassa sille äijälle ruokaa ja puunaamassa kaikkea viimesen päälle. Välillä turhauttaa, ettei sun tarvii tehdä tuollaista, mutta jotenkin se on niin syvällä siinä kulttuurissa ja naisen roolissa.

Sosiaalityöntekijä 4: Käsitteet on vähän erilaisia, ja välillä ihmettelee itseäänkin työntekijänä, kun on kuitenkin hyvin feministiset ajatukset itsellä, että tuntuu, että välillä on liiankin suvaitsevainen näitä kulttuurisia erityispiirteitä kohtaan, siis ikivanhoja sukupuoliroolikäsityksiä yms. Vois olla ehkä vähän rohkeempikin ja ravistella niitä.

Sosiaalityöntekijä1: Välillä kun pääsee omista ennakoasenteistaan voi huomata myös, että mehän ajatellaan asioista ihan samalla tavalla ja samanlaisia ihmisiä me ollaan, ihan samanlaiset pelot ja toiveet. Voi olla omia ennakkoluuloja, että asiat olisivat niin erilaisia kielestä ja kulttuurista johtuen.

Onkin tärkeää pohtia sitä, missä määrin erilaiset kulttuuriset taustat tulisi ottaa huomioon työskentelyssä ja miten eroja käsitellä ja lähestyä. Minttu Rätty (2002, 54–69) kirjoittaa, että maahanmuuttajien kanssa työskenneltäessä on otettava huomioon kulttuuriset vaihtelut maailmankatsomuksessa, valtasuhteissa, aikakäsityksissä sekä erilaiset suhtautumistavat

yhteisöllisyyteen sekä yksilökeskeisyyteen. Työntekijät kertoivat näistä erilaisista ajattelua ja toimintaa ohjaavista tavoista ja käsityksistä ja arvioivat näiden vaikuttavan paljon työskentelysuhteisiin, välillä jopa niin, että erilaiset ajattelun tavat aiheuttivat yhteistyölle suuria haasteita. Toisaalta esiin tuotiin myös ihmisten yhtäläisiä ja samanlaisia piirteitä erilaisista kulttuureista huolimatta. Työntekijöiden pohdintaa eroista ja samankaltaisuuksista voi peilata eroja kunnioittavan sensitiivisen etiikan (mm. Laitinen & Väyrynen 2011, 167, 183) avulla. Eroja kunnioittavan sensitiivisen etiikan ydin on kunnioittavan ja luottamuksellisen asiakas-/työntekijäsuhteen luominen, jossa otetaan huomioon ja tiedostetaan asiakkaan tilanne ja lähtökohdat ja pyritään tukemaan asiakkaan vahvuuksia ja ymmärtämään hänen elämänsä kokonaisuutta. Eroja kunnioittava sensitiivinen etiikka ohjaa työntekijää pohtimaan omaa suhtautumistaan asiakkaaseen ja tämän kohtaamista, ja sen soveltamiseen tarvitaan vahvaa professionaalista tietopohjaa ja osaamista sekä koulutuksellista ja inhimillistä tilanteiden analyysitaitoa. Työntekijöiden haastattelussa oli tämän etiikan mukaista pohdintaa vanhempien kulttuurisista perinteistä, arvoista ja tavoista; eroja tunnistettiin ja niitä punnittiin, samoin omaa suhtautumista maahanmuuttajiin ja heidän kanssaan työskentelyynsä.

Anis (2008, 30) kirjoittaa, että kumppanuussuhteeseen perustuvassa sosiaalityössä erilaisuus ja ihmisten väliset erot hyväksytään työskentelyn lähtökohdaksi ja niistä voidaan keskustella ja neuvotella. Juhilan (2014, 110) mukaan erot onkin nähtävä ja otettava huomioon, sillä muuten tasa-arvoiseksi tarkoitettu kohtelu voi kääntyä liiaksi neutraaliukseksi, jossa esimerkiksi tiettyyn marginaalisuuden paikkaan liittyvät erityistarpeet eivät tule huomioituiksi. Eräs äiti kuvaili omalla kohdallaan sitä, että hänen kulttuurinen taustansa tuntui jääneen huomiotta lastensuojelun kanssa työskennellessä. Hän oli asunut jo pitkään Suomessa ja koki, että häntä pidettiin kaikin puolin suomalaisena eikä hänen kulttuuriseen alkuperäänsä kiinnitetty mitään huomiota. Hän olisi kuitenkin toivonut, että kulttuuritausta olisi huomioitu myös lastensuojelun kanssa työskentelyssä, sillä hänen elämäänsä vaikuttivat vielä suuresti hänen vanhempiensa ja muun perheensä edustama lähtömaan kulttuuri ja sen käytännöt. Äiti kertoi, että kulttuurisia erityispiirteitä pitäisi ottaa enemmän huomioon ja tarkastella asioita myös siitä näkökulmasta, missä asiakas kulttuurinsa puolesta elää. Tässä tulee esiin se, että aina työntekijöillä ja asiakkailla ei tämän aineiston mukaan ollut täyttä yhteistä ymmärrystä siitä, mitä työskentelyltä odotettiin. Myös toisen sanoman ymmärtämisessä oli haasteita johtuen joko kielitaidosta, erilaisista taustoista tai ajatteluntavoista.

5 TULKINTA

Jaoin haastattelupuhetta kolmeen kategoriaan, joista ensimmäisessä käsittelin äitien kokemuksia siitä, kuinka heidän tulee sanojensa mukaan olla vahvoja ja kantaa suuri vastuu perheen hyvinvoinnista. Tulkitsin tämän olevan yksi tutkimukseni päähavainnoista, joka toistui kaikissa haastatteluissa: äidit kertoivat asettavansa itselleen korkeat vaatimukset jaksaa, pärjätä ja suoriutua arjesta, heillä ei ole ollut muuta mahdollisuutta kuin olla vahvoja. Itse apua pyytäneet äidit sanoivat edelleen, ettei omien voimien riittämättömyyden myöntäminen ja avun pyytäminen lastensuojelulta ollut helppoa, mutta he olivat tehneet sen siksi, että heille tärkeintä oli lasten hyvinvointi ja lasten etu. He katsoivat lastensuojelun olevan nyt heidän tukensa, turvansa ja jopa perheensä.

Suomalaisen yhteiskunta- ja lastensuojelujärjestelmän ymmärtäminen ei kuitenkaan ole ollut helppoa, ja avun pyytämistä myös häpeiltiin. Merja Anis (2008, 27) kirjoittaakin, kuinka maahanmuuttajataustaisilla asiakkailta voi olla vaikeuksia asennoitua suomalaisen viranomaisen ja lastensuojelun toimintaan ja yhteiskunnan tarjoamaan apuun, sillä suomalaisen yhteiskunnan institutionaalinen ja ammatillinen lastensuojelu voi olla vierasta monelle maahanmuuttajalle, jonka lähtömaassa korostuu enemmän yhteisöllinen kulttuuri ja perheen ja suvun yhteinen hoitovastuu lapsista ja yksilöistä. Länsimaisessa kulttuurissa eläneelle voi olla helpompaa luottaa yhteiskunnallisiin palveluihin ja ymmärtää lastensuojelun ammatillinen rooli ja vastuu. Tulkintani mukaan haastattelemani vanhemmat kokivat myös näin; he eivät oikein tienneet tai ymmärtäneet, mitä lastensuojelu voisi heille tarjota, mutta lastensuojeluun turvautuminen oli ollut heille välttämätöntä. He luottivat siihen, että saavat apua, mutta samalla pelkäsivät, että lapset viedään heiltä pois eivätkä he saa lapsia välttämättä enää takaisin. Äidit olivat surullisia siitä, ettei heillä kaikilla ollut läheisiä Suomessa eivätkä he voineet turvautua perheen apuun. Vanhemmat ja tässä tutkimuksessa varsinkin äidit kärsivät mielestäni ikään kuin kaksinkertaisesti: heillä ei ollut lähtömaansa yhteisöllistä tukea ja läheisverkostoa joko ollenkaan läsnä tai jos oli, he eivät voineet siihen täysin tukeutua. Perheelle ongelmista kertominen olisi ollut liian häpeällistä. Ongelmien syyt olivat joillain sellaisia, ettei äitien mukaan heidän omasta kulttuurista tulleet läheiset pystyneet niitä ymmärtämään, tai heille ei voinut edes kertoa ongelmista. Äiti saattoi elää kulttuurienvälisessä tilassa, jossa toisaalta hän edusti lähtömaansa ja läheistensä kulttuuria ja koetti elää ja tulla hyväksytyksi sen vaatimalla tavalla, ja jossa toisaalta hän eli osana suomalaista yhteiskuntaa ja omaksui suomalaisia tapoja ja heijasti suomalaisen yhteiskunnan tilaa ja arvoja.

Toisaalta suomalainen lastensuojelujärjestelmäkkin oli heille alun perin vieras ja jossain määrin myös pelottava, eikä luottamus lastensuojeluun ollut aukotonta ja varauksetonta.

Toisessa kategoriassa käsittelin äitien kuvailemia tunteita, joita työskentelyyn lastensuojelun kanssa liittyi. Äidit kokivat epävarmuutta ja pelkoa, mutta myös syvää kiitollisuutta

lastensuojelujärjestelmää ja saamaansa apua kohtaan. Epävarmuutta äideille aiheutti se, millaisia palveluja Suomessa oli mahdollista saada ja miten lastensuojelu voi heitä auttaa vaikeassa elämäntilanteessa. Haastatteluissa tuli kuitenkin esiin, että kaikki äidit olivat pystyneet kysymään sosiaalityöntekijöiltä neuvoa tarvittaessa ja saaneet ohjausta palvelujen ja järjestelmän suhteen.

Neuvoista ja ohjauksesta huolimatta äidit tunsivat epävarmuutta siitä, olivatko heidän saamansa palvelut juuri oikeanlaisia heille ja oliko heidät ymmärretty oikein. Myös jotkut lastensuojelussa käytetyt termit ja käsitteet olivat äideille epäselviä tai vieraita, ja keskustelimme joidenkin kanssa siitä, kuka käsitteitä ja asioita voisi selventää. Pyysin äitejä ottamaan omaan sosiaalityöntekijään yhteyttä ja jatkamaan keskustelua heidän kanssaan.

Haastatteluissa tuli esiin monenlaisia tunteita, kuten leimaantumisen tai stigman pelkoa, häpeää, epävarmuutta, avuttomuutta, voimattomuutta, mutta myös iloa, onnea, onnistumisen ja vahvuuden kokemuksia. Pelosta ja epävarmuudesta puhuttaessa tunteet nousivat pintaan, ja osa äideistä itki haastattelun aikana. Lapsen menettämisen pelko näyttäytyi vahvana tunteena, joka oli äitien kertoman mukaan läsnä koko ajan heidän elämässään. Kerroin fokusryhmähaastattelussa sosiaalityöntekijöille äitien tunteikkaista kertomuksista ja siitä, että äidit saattoivat reagoida itkien tunteista puhuessaan. Kysyin työntekijöiltä, nousevatko tunteet usein esille myös arkipäiväisessä lastensuojelutyössä. Sosiaalityöntekijöiden mukaan tunteet luonnollisesti nousevat esiin myös arjen työskentelyssä, mutteivät varsinaisesti leimaa yhteistyötä tai tule esille erittäin merkittävänä tekijänä. Tämä on mielestäni kiinnostavaa, sillä haastatteluissa tunteet olivat vahvasti läsnä ja tunteista puhuttiin kaikkia teemoja käsiteltäessä. Osittain tämä havainto selittyy varmasti sillä, että äidit joutuivat haastattelussa käymään läpi lastensuojelun asiakkuuteen johtaneita syitä ja palaamaan vaikeisiin tilanteisiin ja kertomaan niistä. Kuitenkin tulkitsen, että haastatellut äidit kantoivat mukanaan suurta tunneskaalaa, jota he purkivat ja peilasivat haastatteluissa ja joka oli jatkuvasti läsnä heidän elämässään. Näin ollen ajattelen, että tunteet ovat erottamaton ja hyvin suuri osa myös arjen sosiaalityötä ja tunteet sekä niiden käsittely tai käsittelemättömyys vaikuttavat olennaisesti työskentelyn vuorovaikutukseen ja luottamuksen rakentumiseen (ks. myös Laitinen & Kemppainen 2010, 158).

Kaiken sosiaalityön vuorovaikutuksen voidaan sanoa olevan tunnetyötä. Sosiaalityöntekijä eläytyy jatkuvasti asiakkaan tunteisiin ja molemmat peilaavat tunteitaan vuorovaikutuksessa. (Hänninen & Poikela 2016, 161.) Tunnetyölle voi kuitenkin asettaa erilaisia määritelmiä ja tavoitteita, ja tässä tulkinnassani asettaisin tunnetyön tekemisen suuren merkityksen yhdeksi tutkimukseni merkittäväksi tulokseksi: äitien puheesta välittyi tunteiden käsittelemisen tärkeys ja olennaisuus lastensuojelun kanssa työskentelyssä. Merja Laitinen ja Tarja Kemppainen (2010, 157–159) kirjoittavat, että määrätietoinen asiakkaan tunteisiin pysähtyminen on tärkeää erityisesti sosiaalityön sensitiivisissä kohdeilmioissa, sillä tällöin asiakkaalla on mahdollisuus tulla kokonaisvaltaisemmin huomatuksi ja saada tukea myös määrätietoisen tunnetyöskentelyn kautta. Tämä herättää minut pohtimaan sitä, että äitien kokemiin tunteisiin pysähtyminen näyttäisi olevan hyvin tärkeää ja luovan pohjaa luottamukselliselle ja vuorovaikuttavalle työskentelylle. Heräsi kysymys, avaisiko tunteiden perusteellisempi käsittely ja niihin silloin tällöin jopa pysähtyminen yhteistyötä ja vuorovaikutusta vielä syvällisemmin? Kuten kirjoitin edellä, sosiaalityöntekijät tekevät aina jonkinlaista tunnetyötä ollessaan asiakkaiden kanssa vuorovaikutuksessa. Mutta voisiko tunnetyöskentelyä vielä syventää tai harjoittaa enemmän? Olisiko tälle aikaa tai tahtoa? Voisiko tunteiden käsittelemisen avulla päästä paremmin kiinni myös toinen toisensa ymmärtämisen haasteisiin ja tulisivatko näin paremmin esille myös ne asiat, jotka vanhemmille ovat vielä epäselviä? Nämä ovat varmasti niitä asioita, joita arjen sosiaalityössä joudutaan punnitsemaan jatkuvasti, mutta tunnetyölle olisi tämän tutkimuksen valossa tilausta asiakkaiden puheen perusteella.

Analyysiluvussa ”Sosiaalityöntekijöiden ajatuksia yhteistyöstä” toin esiin sosiaalityöntekijöiden ajatuksia maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kanssa työskentelystä. Sosiaalityöntekijöiden haastattelussa keskusteltiin maahan asettumisen prosesseista ja pohdittiin maahanmuuttajaperheiden sisäisiä rooli- ja työnjakoja sekä perheiden sopesumisesta suomalaisen kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Työntekijät toivat myös esiin samoja asioita kuin äiditkin haastatteluissaan: työntekijät tunnistivat äitien vastuun lastenhoidosta ja kasvatuksesta, ja kertoivat perheiden tarvitsevan paljon sosiaalihojausta ja tukea arjesta selviytymiseen. Työntekijät myös tunnistivat asiakkaiden tunteita, kuten pelkoa lastensuojelun interventioista ja vallasta.

Työntekijät toivat esiin huolensa siitä, että joillakin maahanmuuttajavanhemmilla oli riskinä joutua syrjään suomalaisesta kulttuurista huonon kielitaidon tai heikkojen verkostojen vuoksi. Carla Schubert (2013, 64–66) esittelee John Berryn akkulturaatiostrategioita, jossa käsite separaatio kuvaa vähemmistössä olevan ihmisen, kuten maahanmuuttajan, halua pitää kiinni omasta kulttuuri-

identiteetistään ja halusta elää erillään valtaväestöstä. Työntekijät olivat huolissaan siitä, että vaikka lapset sopeutuisivat ja sosiaalistuisivat uuteen kulttuuriin ja tapoihin esimerkiksi koulun kautta, voivat vanhemmat eristäytyä suomalaisesta yhteiskunnasta ja tuntea joutuvansa vaikeuksiin uudenlaisen elämäntyylin ja tapojen edessä. Tämä voi olla vanhemmille vakava kriisi, sillä työntekijöiden mukaan heidän suhteensa lapsiinsa on vaakalaudalla: vanhemmat elävät vielä kiinni lähtömaansa kulttuurisissa tavoissa ja käytännöissä, mutta menettävät auktoriteettiaan vanhempina, kun suomalaisessa yhteiskunnassa eivät pädekään välttämättä samanlaiset rajat ja roolitukset kuin mihin aiemmin oli totuttu. Pahimmillaan tällainen tilanne voi mukaan johtaa marginalisaatioon: ihminen ei enää voi kiinnittyä täysin omaan alkuperäiseen kulttuuriinsa ja elää sen osoittamalla tavalla, mutta ei koe myöskään voivansa kiinnittyä uuteen valtakulttuuriin ja sen elämäntyyliin -ja arvoihin (Schubert 2013, 66). Marginalisaatio on tässä sekä kokemuksellista sivullisuutta ilmentävää että tilanteittaista marginalisaatiota, jossa ihminen on marginaalissa syntyperänsä takia (Juhila 2014, 104–105). Sosiaalityöntekijät pitivätkin äärimmäisen tärkeänä sitä, että varsinkin äitejä ja naisia kannustettaisiin hakeutumaan kodin ulkopuolelle opiskelemaan ja harrastamaan, jotta he pystyisivät paremmin kotoutumaan uuteen maahan ja kiinnittymään yhteiskuntaan. Tämä auttaisi perheitä kokonaisuudessaan, sillä vanhempien olisi helpompi ymmärtää jo paremmin uuteen kulttuuriin integroituneita lapsiaan ja vanhemmat löytäisivät paremmin oman paikkansa suomalaisessa yhteiskunnassa. Eräs sosiaalityöntekijä mainitsi tarpeen eräänlaiselle kulttuuritulkkille, joka opastaisi vanhempia uuden oppimisessa ja esimerkiksi ohjaisi oppimaan suomen kieltä kielikursseille. Kielitaito nousikin esiin seikkana, johon työntekijät toivoivat parannusta maahanmuuttajien kohdalla: vanhempien huono kielitaito aiheutti välillä ongelmia kommunikaatiossa ja asioiden ymmärtämisessä, ja sekä asiakkaat että työntekijät kertoivat kokeneensa vaikeuksia toistensa sanoman ymmärtämisessä.

Analyysissäni toin esille myös eroja kunnioittavan sensitiivisen etiikan lähtökohdista kumpuavan luottamuksellisen työntekijä-/asiakassuhteen luomisen. Monikulttuurisessa toimintaympäristössä on olennaista tunnistaa ja kunnioittaa asiakkaiden ja heidän lähtökohtiensa eroja, jotta asiakas voitaisiin nähdä kokonaisuutena ja tukea häntä voimaannuttavalla tavalla. On kuitenkin muistettava, ettei kulttuurisensitiivisyyttä ole ennakkoluuloille tai valmiille mielikuville perustuva käsitys asiakkaan identiteetistä hänen lähtömaansa kulttuurin oletettujen piirteiden edustajana (Anis 2008, 90–91). Myös työntekijät toivat esiin sen, ettei ennakkokäsitysten varaan tulisi rakentaa käsitystä asiakkaasta ja hänen tilanteestaan. Asiakasta ei tule nähdä vain jonkin tietyn kulttuurin tai ryhmän edustajana, vaan on oltava herkkä tunnistamaan ja ymmärtämään eroja ja ihmisten yksilöllisiä piirteitä. Samoin työntekijät puhuivat siitä, että liiallinen erojen ymmärtäminenkin ei ole paras

lähestymistapa: asioista on hyvä keskustella ja neuvotella ja tarkastella välillä myös omaa suhtautumista työntekijänä asioihin, jotta ei antaisi joidenkin ei-hyväksyttävien asioiden jäädä kulttuurin verhon taakse ja suojaan. Saija Kuittinen & Sanna Isosävi (2013, 87–88) kirjoittavatkin, että maahanmuuttajien kanssa työskennellessä heille tulisi myös selittää valtakulttuurin käytänteitä ja tapoja, jotta yhteinen ymmärrys asioista lisääntyisi. Näin siis molemminpuolista kulttuuritietoutta tarvitaan.

6 POHDINTA

Käytäntötutkimukseni aihe kumpusi omasta kiinnostuksestani sosiaalisen raportoinnin mahdollisuuksista ja sen osoittamista tiedontarpeista sekä käytäntötutkimustyöpaikkani kanssa käymistäni keskusteluista ja työyhteisön toiveesta tutkia aihetta. Tutkimukseni valmistuttua kävin esittelemässä työni työyhteisölle yhteisessä tiimikokouksessa, jonne kaikki yhdeksän tiimin jäsentä osallistui. Aikaa esitykseen oli varattu tunti, ja työyhteisö otti tutkimuksen tulokset kiinnostuksella vastaan. Pohdimme yhdessä tuloksia ja sain vielä pari arvokasta vinkkiä tulosten pohdintaan. Erityisesti keskustelussa tuli esiin tunnetyöskentelyn merkitys sekä se, että moni suomalaisen lastensuojelun käytäntö, interventio tai termi saattaa olla maahanmuuttajalle vielä vieras. Työskentelylle tulisi siis olla tarpeeksi aikaa, jotta voitaisiin varmistaa se, että molemmat osapuolet ovat ymmärtäneet toistensa tarkoitukset. Riittävä aika antaisi myös mahdollisuuden pysähtyä välillä tunteisiin ja niihin ajatuksiin, mitä asiakkaalla työskentelyn aikana herää. Tunsin, että työtäni arvostettiin työyhteisössä ja se viritti ajatuksia ja kiitin työyhteisöä erittäin rakentavasta ja opettavaisesta yhteistyöstä. Toimitan tutkimusraportin työyhteisölle opintojakson päätyttyä.

Erja Saurama ja Ilse Julkunen (2009, 303) kirjoittavat, että parhaimmillaan käytäntötutkimuksessa yhdistyy yhteiskuntatieteiden kolme funktiota: konstatiivinen eli jatkuvuutta ylläpitävä, kriittinen eli vallitsevan kyseenalaistava ja konstruktiivinen eli uudelleen rakentuva funktio. Toivon tämän tutkimukseni tulosten tuottavan tietoa ja näkökulmia työyhteisön käyttöön kaikkien näiden kolmen funktion näkökulmasta ja tuottavan näin kontribuution myös siihen keskusteluun, jota käydään lastensuojelusta maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kanssa. Otin asiakaslähtöisyyden lähtökohdaksi tai peruspilariksi aihetta lähestyessäni, jolloin tarkastelin muun muassa asiakkaan osallisuuden mahdollisuuksia ja kokemuksia sekä hänen kokemuksiaan kielen ja kulttuurin huomioonottamisesta lastensuojelussa. Tulkitseen, että yleisesti ottaen lastensuojelun katsottiin onnistuneen hyvin vastavuoroisen ja luottamuksellisen suhteen rakentamisessa asiakkaiden kanssa,

ja että asiakkaat kokivat tullessa kuulluiksi asiassaan. Tutkimuksen kriittistä funktiota ilmentää kuitenkin se, että esiin tuli myös kokemuksia siitä, että luottamus ei kaikkien kohdalla vielä ollut täysin vakaalla pohjalla ja lastensuojelua ja sen interventioita kohtaan koettiin pelkoa ja epävarmuutta. Asiakkaat toivat myös voimakkaasti esiin tunteitaan, mitä työskentelyn aikana ja oli noussut pintaan. Konstruktiiivisesti ajattelen, että määrätietoinen tunnetyö ja asiakkaan tunteisiin pysähtyminen voisi olla hedelmällistä ja tuoda lisää vuorovaikuttavia elementtejä yhteistyöhön. Työskentelylle on aina rajallisesti aikaa, mutta ainakin tietoisuus näistä huomioista voi tuottaa pieniä oivalluksia ja ajatuksia ja rikastuttaa monikulttuurista yhteistyötä ja vuorovaikutusta.

Tämän tutkimusraportin tulosten perusteella maahanmuuttajataustaisten vanhempien kanssa työskentelyä voisi tutkia jatkossa monesta eri näkökulmasta, kuten tarkemmin luottamuksen rakentumisen ja vallan näkökulmasta: institutionaalisessa työskentelysuhteessa on aina jollain läsnä valtautuvuus ja lastensuojelun erilaiset interventiot ovat aina mahdollisia. Sosiaalityöntekijät kysyivätkin tutkimusraporttini esittämisen yhteydessä, että voiko luottamus muodostua koskaan täydelliseksi, kun asiakkaalle ei voi täysin luvata, ettei esimerkiksi lapsia tulla ikinä sijoittamaan tai huostaanottamaan, jos muu apu ei riitä. Jatkossa voisikin tutkia sitä, millaisia luottamuksen elementtejä ja haasteita erityisesti maahanmuuttajataustaisten vanhempien ja perheiden kanssa työskentelyyn voi liittyä. Itseäni kiinnostavat myös tunnetyöskentelyn mahdollisuudet, sillä tulkintani mukaan tunnetyön ulottuvuudet ja merkitys nousivat esiin tästä tutkimusaineistosta vahvasti.

Käytäntötutkimusprosessi oli kaikkineen erittäin antoista, ja nautin työyhteisössä työntekijöiden ja asiakkaiden kanssa vietetystä ajasta, ja kiitän kauniisti tutkimuksen kaikkia osapuolia. Työyhteisö suhtautui minuun ja tutkimukseeni kannustavasti, uutta ideoiden ja omasta työstään ammentaen. Työntekijät antoivat tutkimukselleni arvokkaan oman panoksensa tutkimuksen suunnittelun ja toteutuksen eri vaiheissa, ja itse sain hienon tilaisuuden reflektoida tutkimusaihetta ja -prosessia lastensuojelun ammattilaisten kanssa. Arvostan suuresti myös mahdollisuutta päästä tapaamaan asiakkaita ja kuulemaan heidän tärkeää sanomaansa. Keskustelut asiakkaiden kanssa olivat antoisia ja koskettavia, ja kunnioitan heidän rohkeutta ja voimaansa lähteä keskustelemaan itselle raskaistakin asioista tutkijan kanssa. Tämä tutkimus on pienehkö aineistoltaan ja sivumäärältään, mutta koen, että käytäntötutkimuksen henki ja ajatus toteutuivat tavoitteenmukaisella tavalla.

Lähteet

Alastalo, Marja (2005) Tutkimushaastattelun historia yhteiskuntatieteissä. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino, Tampere, 22–56.

Alitolppa-Niitamo, Anne, Fågel, Stina & Säävälä, Minna (toim.) (2013) Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Väestöliitto, Helsinki.

Anis, Merja (2013) Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne, Fågel, Stina & Säävälä, Minna (toim.): Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Väestöliitto, Helsinki, 147–161.

Anis, Merja (2008) Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D47/2008. Väestöliitto, Helsinki.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2008) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.

Heiskanen, Heikki (2016) Venäjällä huolestuttiin jälleen lasten huostaanotoista Suomessa. <http://yle.fi/uutiset/3-9182216>, YLE. Viitattu 21.10.2016.

Hänninen, Kaija & Poikela, Ritva (2016) Toimintalähtöinen, dialoginen ja kohtaava vuorovaikutus. Teoksessa Törrönen, Maritta, Hänninen, Kaija, Jouttimäki, Päivi, Lehto-Lundén, Tiina, Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Gaudeamus, Helsinki, 148–164.

Jasinskaja-Lahti, Inga, Liebkind, Karmela & Vesala, Tiina (2002) Rasismi ja syrjintä Suomessa. Maahanmuuttajien kokemuksia. Gaudeamus, Helsinki.

Jokinen, Arja (2016) Asiakkaan ja työntekijän välinen suhde. Teoksessa Törrönen, Maritta, Hänninen, Kaija, Jouttimäki, Päivi, Lehto-Lundén, Tiina, Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Gaudeamus, Helsinki, 138–147.

Juhila, Kirsi (2014) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Vastapaino, Tampere.

Julkunen, Ilse (2014) Helsinki Statement On Social Work Practice Research. Nordic Social Work Research, Vol. 4, Suppl. 1, S7-S13, 7–13.

Katisko, Marja (2016) Kulttuurienvälinen kompetenssi sosiaalityössä. Teoksessa Törrönen, Maritta, Hänninen, Kaija, Jouttimäki, Päivi, Lehto-Lundén, Tiina, Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Gaudeamus, Helsinki.

Kronvall, Kerstin (2016) Analyysi: Lapsikiista voi lisätä kierroksia Suomen ja Venäjän välillä. <http://yle.fi/uutiset/3-9182216>, YLE. Viitattu 21.10.2016.

Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino, Tampere.

Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.) (2010) Asiakkuus sosiaalityössä. Gaudeamus, Helsinki.

Lyly, Auri (2016) Sosiaalinen raportointi asiakastiedon tuottajana. Esimerkkinä aikuissosiaalityö ja lastensuojelu. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, Helsingin kaupunki. <http://www.hel.fi/static/sote/hankkeet/sosiaalinen-raportointi-asiakastiedon-tuottajana.pdf>. Viitattu 21.10.2016.

Mönkkönen, Kaarina (2002) Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena: vastaamisen, vastuun ja vallan merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Kuopion yliopisto.

Pohjola, Anneli (2010) Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Asiakkuus sosiaalityössä. Gaudeamus, Helsinki, 19–74.

Puuronen, Vesa (2001) Valkoisen vallan lähettiläät. Rasismien arki ja arjen rasismi. Vastapaino, Tampere.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa: Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino, Tampere, 22–56.

Räty, Minttu (2002) Maahanmuuttaja asiakkaana. Tammi, Tampere.

Satka, Mirja, Julkunen, Ilse, Kääriäinen, Aino, Poikela, Ritva, Yliruka, Laura & Muurinen, Heidi (toim.) (2016) Johdanto – Käytäntötutkimus tietona ja taitona. Teoksessa Satka, Mirja, Julkunen, Ilse, Kääriäinen, Aino, Poikela, Ritva, Yliruka, Laura & Muurinen, Heidi (toim.) Käytäntötutkimuksen taito. Heikki Waris -instituutti ja Matilda Wrede -institutet, 8–30.

Satka, Mirja (2016) Käytäntötutkimus dialogisena oppimisprosessina. Luento, pääkaupunkiseudun käytäntötutkimuksen päivä 12.9.2016. Sosiaalityön oppiaine, sosiaalityö- ja sosiaaliteiden laitos, Helsingin yliopisto.

Satka, Mirja, Kääriäinen, Aino & Yliruka, Laura (2016) Teaching Social Work Practice Research to Enhance Research-Minded Expertise. *Journal of Teaching in Social Work*, 36:1, 84-101.

Saurama, Erja & Julkinen, Ilse (2009) Lähestymistapana käytäntötutkimus. Teoksessa Mäntysaari, Mikko, Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.) Sosiaalityö ja teoria. PS-Kustannus, Jyväskylä, 293–314.

Schubert, Carla (2013) Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne, Fågel, Stina & Säävälä, Minna (toim.) Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Väestöliitto, Helsinki, 63–77.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry (2013) Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Ammattieettinen lautakunta, Helsinki.

STT (2016) Venäläisten huostaanotot Suomessa nostettiin taas tikun nokkaan.

<http://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/2787087/Venalaislasten+huostaanotot+Suomessa+nostettiin+taas+tikun+nokkaan>, Turun Sanomat. Viitattu 28.10.2016.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Törrönen, Maritta, Hänninen, Kaija, Jouttimäki, Päivi, Lehto-Lundén, Tiina, Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.) (2016) Vastavuoroinen sosiaalityö. Gaudeamus, Helsinki.

Törrönen, Maritta (2016) Vastavuoraisuuden yhteisöllinen luonne. Teoksessa Törrönen, Maritta, Hänninen, Kaija, Jouttimäki, Päivi, Lehto-Lundén, Tiina, Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.): Vastavuoroinen sosiaalityö. Gaudeamus, Helsinki, 39–56.

Virallislähteet

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2001. Valtion säädöstietopankki Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>. Viitattu 28.10.2016.

Lastensuojelulaki 417/2007. Valtion säädöstietopankki Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/haku/?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki&h=Hae+%E2%80%BA>. Viitattu 28.10.2016.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Valtion säädöstietopankki Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuoltolaki>. Viitattu 28.10.2016.

Liitteet**LIITE 1: Suostumus tutkimukseen osallistumisesta**

Tutkimus: Ulkomaalaistaustaisten lastensuojelun asiakkaana olevien lasten vanhempien kokemuksia lastensuojelusta

Tutkimuksen tekijä: Maria Kaipainen

Tutkimuksen julkaisu: Seminaari, Sosiaalitieteiden laitos, sosiaalityön oppinaine.
Helsingin kaupunki/ Sosiaali- ja terveystieteiden virasto / Perhe- ja sosiaalipalvelut / Lastensuojelu/
Toimipaikka xxx.

Minulle on selvitetty yllä mainitun tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia, henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon ja nauhoitettu aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni tai että se vaikuttaa perheemme tai lastemme asiakkuuteen.

Päiväys

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys

LIITE 2: Saatekirje

Hyvä vanhempi,

Opiskelen Helsingin yliopistossa sosiaalityötä, ja teen sosiaalityön maisterivaiheen opintoihin liittyvää käytäntötutkimusta. Tutkimuksen aiheena on ulkomaalaistaustaisten lastensuojelun asiakkaana olevien lasten vanhempien kokemukset lastensuojelusta. Lähestyn teitä vastuusosiaalityöntekijänne kautta ja pyydän ystävällisesti teitä osallistumaan yksilöhaastatteluun ja kertomaan kokemuksistanne lastensuojelussa. Osallistumalla pääsette mukaan vaikuttamaan, tuottamaan tietoa ja kertomaan kokemuksianne tärkeästä aiheesta.

Teen yksilöhaastatteluja xxx:n sosiaaliviraston tiloissa tai teillä kotona teille sopivina ajankohtina loppuvuodesta 2016 tai alkuvuodesta 2017. Haastattelun arvioitu kesto on noin yksi tunti. Nauhoitan haastattelun tutkimusaineiston käsittelyä varten. Käsittelen tutkimusaineistoa ja haastattelussa esiintulevia asioita täysin luottamuksellisesti ja anonyymisti, eikä teitä voida tunnistaa tutkimustuloksista. Toimin tutkijan roolissa, ja työtäni ohjaa Helsingin yliopistossa yliopistonlehtori Kirsi Nousiainen.

Haastatteluun osallistuminen ei edellytä ennakkovalmistautumista. Haastattelun ajankohdasta voimme sopia vastuusosiaalityöntekijänne välityksellä. Lisätietoja tutkimuksesta voitte kysyä vastuusosiaalityöntekijältänne tai johtavalta sosiaalityöntekijältä X.X:lta (09-xxx xxxx, xxx@xxx.fi). Kiitokseksi haastatteluun osallistumisesta tarjoan yllätyslahjakortin ja pienen lahjan!

Suuri kiitos yhteistyöstä ja ajastanne!

Ystävällisin terveisin,

Maria Kaipainen

Sosiaalityön maisterivaiheen opiskelija, tutkimuksen tekijä, Helsingin yliopisto

maria.kaipainen@xxx.fi

puh. xxx-xxx xxxx

LIITE 3: Vanhempien haastattelut

Mitä tutkitaan? Mitä halutaan tietää?

Asiakkaiden haastattelujen pääteemat:

1. Asiakaslähtöinen lähestymistapa, jossa asiakas kertoo tilanteestaan omin sanoin: miten lastensuojelun asiakkuus on alkanut ja millaisia palveluja on saatu? Onko palveluista saatu apua, ovatko palvelut vastanneet asiakkaan toiveita ja tarpeita?
2. Millaisia hyviä ja millaisia huonoja kokemuksia vanhemmilla on lastensuojelusta ja saamistaan palveluista? Konkreettisia esimerkkejä tai kokemuksia hyvistä ja huonoista asioista? Millainen on hyvä tapaaminen vanhemman mielestä?
3. Vuorovaikutus ja luottamus: millaiseksi työskentely lastensuojelun työntekijöiden kanssa kuvataan ja koetaan? Miten vanhemmat kuvaavat työskentelyn tavoitteita; miten työntekijöiden tavoitteita kuvataan ja millaisia tavoitteita, odotuksia ja toiveita heillä itsellään on lastensuojelun asiakkuudelle? Voivatko vanhemmat luottaa lastensuojeluun ja sen työntekijöihin? Voivatko he luottaa siihen, että saavat apua tarvittaessa?
4. Osallisuus ja vastavuoroisuus: onko vanhemmilla tunne, että on tarjottu vaihtoehtoja? Onko vanhempia kuultu ja heidän mielipiteensä ja näkökulmansa otettu huomioon?
5. Kulttuurinen tausta ja syntyperä: tuntevatko vanhemmat tullessa kuulluiksi ja ymmärretyiksi asiassaan? Onko heillä ollut ongelmia kielen tai muiden asioiden kanssa asioidessaan lastensuojelussa? Miten heihin on suhtauduttu lastensuojelussa?

HAASTATTELURUNKO

Taustaa

- Kertoisitko, mistä maasta olet kotoisin ja kuinka kauan olet asunut Suomessa?
- Ovatko molemmat vanhemmat maahanmuuttajataustaisia/kotoisin samasta maasta?
- Millainen perhe sinulla on? Keitä siihen kuuluu?
- Ovatko lapsenne asuneet Suomessa koko ikänsä vai oletteko muuttaneet Suomeen lasten jo

synnyttyä?

1. Asiakslähtöinen lähestymistapa, jossa asiakas kertoo tilanteestaan omin sanoin

- Kertoisitko vähän siitä, miten olette tulleet tänne lastensuojelun asiakkuuteen?
- Kuinka kauan perheenne on ollut asiakkaana?
- Miksi asiakkuus on alkanut?
- Miten lastensuojelu on osallistunut elämäänne?
- Millaisia palveluja olette saaneet?

2. Kokemuksia ja ajatuksia suomalaisesta lastensuojelusta

- Millaisia hyviä kokemuksia teillä on lastensuojelusta ja sen palveluista?
- Miten tämä hyvä kokemuksenne on vaikuttanut elämäänne, onko sillä ollut vaikutuksia?
- Entä osaisitko kertoa jonkin konkreettisen esimerkin, asian tai tilanteen, kun olet kokenut jotain huonoa lastensuojelussa tai sen palveluissa?
- Mitä silloin on tapahtunut ja miten se on vaikuttanut elämäänne?
- Oletteko olleet tyytyväisiä saamiinne palveluihin?
- Millaisia tunteita asiointi lastensuojelussa sinussa herättää?

3. Vuorovaikutus ja luottamus

- Millaista yhteistyö lastensuojelun työntekijöiden kanssa on ollut?
- Oletko tullut ymmärretyksi asiassasi?
- Mitä hyvää yhteistyössä työntekijöiden kanssa on ollut?
- Oletko ollut tyytyväinen yhteistyöhön työntekijöiden kanssa?
- Kuvailisitko, millaista yhteistyö silloin on, kun kaikki sujuu ja koette saavanne apua ja hyvää palvelua?
- Entä onko ollut jotain, mihin et ole ollut tyytyväinen? Mitä silloin on tapahtunut ja millaista yhteistyö on silloin ollut? Mitä sen jälkeen on tapahtunut?
- Mitä odostat työntekijöiltä? Täyttävätkö he odotuksesi?
- Tiedätkö, mitä tavoitteita työntekijöillä on yhteistyön suhteen?
- Entä millaisia tavoitteita teillä itsellänne on lastensuojelun asiakkaina ja vanhempina?
- Luotatko työntekijöihin ja lastensuojelun tarjoamaan apuun?
- Voitko kertoa avoimesti perheenne tilanteesta ja siitä, millaista apua tahtoisitte?

4. Osallisuus ja vastavuoroisuus:

- Onko sinua ja teidän perhettänne kuultu ja kuunneltu?
- Tuntuuko, että teillä vanhempina on ollut mahdollisuus vaikuttaa asioihinne lastensuojelussa, ja onko mielipiteenne ja toiveenne otettu huomioon?
- Onko tarjottu vaihtoehtoja esim. palveluista, joita olette saaneet?
- Oletteko saaneet esittää toiveita ja mielipiteitä siitä, millaista apua ja palveluita toivoisitte saavanne?

5. Kulttuurinen tausta ja syntyperä

- Onko ollut kieliongelmiä? Oletteko saaneet tarvittaessa tulkkausapua?
- Koetteko, että ulkomaalaistaustaisuutenne olisi vaikuttanut jotenkin asiointiinne lastensuojelussa?
- Onko kulttuurianne otettu huomioon lastensuojelussa ja jos, niin miten?
- Onko jotain, mitä ihmettelette suomalaisessa lastensuojelussa tai joka on erilaista tai toisin kuin kotimaassanne?
- Miten teihin ja perheeseen on suhtauduttu lastensuojelussa?

Tämän hetkinen tilanne

- Millaisessa vaiheessa koette olevanne nyt ja miten teidän perheellänne menee?
- Millaiseksi kuvaisitte yhteistyötä lastensuojelun kanssa juuri tällä hetkellä?
- Onko yhteistyössä tapahtunut muutoksia huonompaan tai parempaan asiakkuuden aikana?
- Mitä olisi voinut tehdä toisin?
- Mistä on erityisesti ollut apua ja hyötyä?
- Onko saamanne apu ja tuki ollut riittävää?

Tulevaisuus

- Millaisena näet perheenne tulevaisuuden lastensuojelussa?
- Onko jotain, mikä huolestuttaa sinua?
- Mitä toivoisit seuraavaksi tapahtuvan?
- Onko jotain, miten lastensuojelu voisi auttaa tai tukea perhettänne jatkossa?
- Millaista palautetta haluaisit antaa lastensuojelulle?

Onko jotain muuta, mitä haluaisit vielä tuoda esille tai lisätä tähän aiheeseen liittyen?

Kiitos!

LIITE 4: Fokusryhmähaastattelurunko sosiaalityöntekijöille

Mitä tutkitaan? Mitä halutaan tietää?

- Tarkoituksena saada tietoa siitä, millaista työskentely ulkomaalaistaustaisten vanhempien kanssa on sosiaalityöntekijöiden kokemana, sekä tarkoituksena on kartoittaa myös sitä, miten heidän käsityksensä mukaan asiakkaat kokevat lastensuojelun kanssa työskentelyn.
- Tarkoituksena peilata asiakkaille esitettyjä teemoja ja kysymyksiä sosiaalityöntekijöille.

1. Millaisia syitä lastensuojelun asiakkuuden aloitukselle on ollut ulkomaalaistaustaisissa perheissä?

2. Miten lastensuojelu on osallistunut näiden perheiden elämään ja arkeen ja millaisia palveluja tarjonnut?

- Mitä mieltä olette lastensuojelun tarjoamien palveluiden riittävydestä näissä perheissä?
- Millaista palvelutarpeen kartoittaminen näille perheille on? Ovatko asiakkaiden tarpeet helposti tulkittavissa?

3. Onko maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kanssa työskentelyssä jotain erityisiä piirteitä ja jos on, niin millaisia?

- Onko kielen tai kulttuurin kanssa ongelmia?
- Onko maahanmuuttajataustaisia asiakkaita ja heidän tarkoituksiaan helppo ymmärtää?
- Millaista näiden perheiden ja vanhempien kanssa työskenteleminen on?
- Eroaako ulkomaalaistaustaisten vanhempien kanssa työskentely jotenkin suomalaissyntyisten vanhempien kanssa työskentelystä ja jos eroaa, niin miten?
- Miten erilaisia kulttuureja otettu huomioon työskentelyssä?

4. Luottamus

- Millainen käsitys teillä on siitä, luottavatko asiakkaat lastensuojeluun ja siihen, että he saavat täältä apua?
- Uskotteko, että asiakkaat uskaltavat kertoa työntekijöille asioistaan ja avuntarpeistaan avoimesti ja rehellisesti?
- Mitä teidän mielestänne asiakkaat eli nämä vanhemmat odottavat lastensuojelun kanssa työskentelyltä ja mitä he ajattelevat siitä?

5. Osallisuus ja vastavuoroisuus:

- Millaisena näette asiakkaiden osallisuuden mahdollisuuden työskentelyssä?
- Onko asiakkailla teidän mielestänne mahdollisuuksia vaikuttaa prosesseihin, joissa päätetään heidän elämäänsä koskevista tärkeistä asioista?
- Onko asiakkaita aikaa kuunnella ja mahdollisuuksia ottaa heidän toiveitaan huomioon?
- Tuleeko työskentelyssä jotenkin esiin erilaisia valtasuhteita tai asiakkaiden käsityksiä sosiaalityöntekijöiden vallasta päättää asioista?

6. Tunteet ja toiveet työskentelylle jatkossa

- Millaista palautetta arvelette asiakkaiden antaneen teille?
- Millaisia tunteita ja ajatuksia näiden asiakkaiden kanssa työskentely teissä työntekijöissä herättää?
- Millaisia tunteita olette huomanneet asiakkaissa; millaisia tunteita työskentely lastensuojelun kanssa heissä herättää kokemuksenne mukaan?
- Mihin asioihin haluaisitte kiinnittää enemmän huomiota työskentelyssä näiden asiakkaiden kanssa tai miten haluaisitte parantaa palveluja tai työskentelyä?
- Onko jotain epäkohtia, joihin haluaisitte kiinnitettävän huomiota?

Onko jotain muuta, mitä haluaisitte vielä tuoda esille tai lisätä tähän aiheeseen liittyen?

Kiitos!